

Gode råd

HADERSLEV STIFT 2024

❖ **Elke kan godt lide den danske kirke**

Gode råd til at modtage tyske tilflyttere

❖ **Mange middelalderkirker dør med skimmelsvamp**

Gode råd fra klimakonsulent Poul Klenz Larsen

❖ **"Vær ikke bange for debatterne"**

Et godt råd fra ungt menighedsrådsmedlem

Indhold

- 4 ❖ Gode råd**
Af biskop Marianne Christiansen
- 8 ❖ Gode råd til nye medlemmer**
Interview med to afgående menighedsrådsmedlemmer
- 12 ❖ Din kirke er ikke fredet**
Interview med afgående kgl. bygningsinspektør
- 14 ❖ Flere tyske tilflyttere**
Inspiration fra sogn til sogn
- 18 ❖ Gode råd efter sag med skimmelsvamp**
Hele Højrup Kirke renses for skimmelsvamp
- 22 ❖ Sammen om at afhjælpe klimakrise**
Samskabelse i Haderslev Domprovsti
- 26 ❖ Konfirmanderne har ændret sig**
Gode råd til konfirmandundervisning
- 30 ❖ Kirkerådet samler en kirke spredt over hele Sydslesvig**
Kirkelivet syd for grænsen er helt afhængig af de frivillige
- 32 ❖ Ny provst i Hedensted Provsti**
Portræt af Jens Henrik Overgaard Kristiansen
- 34 ❖ Ny præst glad for starthjælp**
Om at komme godt i gang som ny præst
- 36 ❖ Nyansat i folkekirken**
Tre nyansatte fortæller
- 39 ❖ Det fik de ud af det**
Aktiviteter støttet af stiftsrådet
- 40 ❖ Nyt fra stiftsudvalgene**
- 42 ❖ Nyt fra provstierne**
- 46 ❖ Ansættelser og fratredelser**

Side 8

Side 12

Side 38

Gode råd

Gode råd er dyre, siger man. Det kan også forstås: Gode råd er dyrebare.

Det gælder i hvert fald i folkekirken: Menighedsrådene er dyrebare for folkekirkens virke og væsen.

Med dette års stiftsmagasin vil vi ønske hjerteligt velkommen til de nyvalgte menighedsrådsmedlemmer og sige tak til alle de gode råd, der tilsammen holder Haderslev Stift flydende. Menighedsrådene er ansvarlige for sognenes kirkeliv, er ansættelsesmyndigheder, kirke- og kirkegårdsbestyrere og forvaltere af folkekirkens ejendomme og afgørelser. Det er ikke så lidt, menighedsrådene har at bestille, og det skal alt sammen forvaltes *”i troskab mod den danske evangelisk-lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst”*, som menighedsrådsløftet lyder.

Gode råd kan også have brug for god rådgivning i alle de gode opgaver, rådene råder over.

Derfor har stiftsmagasinet fået temaet: Gode råd. Jeg håber, magasinet må være til inspiration og fornøjelse for alle i Haderslev Stift, såvel menighedsrådsmedlemmer som medarbejdere.

God læselyst!

Marianne Christiansen

Biskop over Haderslev Stift

”Det er de valgte, der bærer folkekirken”, skriver biskop Marianne Christiansen i sin klumme om menighedsrådene, deres opgaver, opgavefordeling og om fremtiden for de gode råd. For skal bøvl mindskes ved at flytte opgaver fra menighedsrådene?

Gode råd

Af biskop Marianne Christiansen

Foto: Lene Esthave

*Gud give os lykke og gode råd,
sin nådes lys os tilsende,*

Det er omkvædet i morgensalmen ”Den mørke nat forgangen er”. Jeg synes, det er et godt omkvæd til dagen og vejen, og også til folkekirken. Lykke og nåde til at leve på, og gode råd. Gode menighedsråd. Det er et gode og en lykke, at vi har menighedsråd i folkekirken. Over de næste sider følger nogle refleksioner over historien og udviklingen og samvirket i menighedsrådet og et blik ind i fremtiden. Men først vil jeg gerne opholde mig ved meningen med det hele:

Meningen med menighedsrådene er at virke for gode vilkår for evangeliets forkyndelse. (Menighedsrådsloven §1, stk. 2). Hvert medlem aflægger det såkaldte menighedsrådsløfte: ”Undertegnede erklærer herved på ære og samvittighed at ville udføre det mig betroede hverv i troskab mod den danske evangelisk-lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst”. Meningen er altså at sørge for gode vilkår for, at evangeliet, det glædelige budskab om Guds nåde og kærlighed, åbenbaret i Jesus, kan fortælles og formidles - og sørge for gode vilkår for fællesskabet omkring det, menigheden. Alt sammen i troskab mod den evangelisk-lutherske tradition og kirkeordning.

De valgte bærer

Den kristne kirke kan vel eksistere uden menighedsråd, som vi har kendt dem de seneste 121 år (siden Menighedsrådsloven af 1903). Det har den jo i hvert fald gjort indtil da. Men den kan ikke eksistere uden en form for råd, der repræsenterer menigheden, for det er menigheden, der er kirken. Til forskel fra tidligere tider, hvor det var de særligt indflydelsesrige, der sørgede for kirkens forhold, har det siden 1903 været sognets valgte repræsentanter. Og det er i god overensstemmelse med den kristne tradition og ikke mindst den evangelisk-lutherske del af den. Desuden er det en væsentlig grund til folkekirkens stærke forankring i lokalsamfundet. Lokalsamfund er det stedbundne fællesskab, hvor folk fysisk lever og er til ste-

de sammen på tværs af interesse- og indkomstgrupper. Det er ingen selvfølge i en digitaliseret og opdelt tid.

Det er de valgte, der bærer folkekirken. Af og til omtales menighedsrådene som ”frivillige”. Men de er ikke mere frivillige end byråds- og folketingsmedlemmer eller skolebestyrelsen. Som menighedsrådsmedlem er man valgt, uanset om det er ved aftale- eller afstemningsvalg. Det er afgørende vigtigt, at der lokalt er mennesker, der vil tage ansvar for at skaffe gode vilkår for evangeliets forkyndelse og fællesskabet omkring det, og som vil repræsentere menigheden. Menigheden kan forstås både som alle de døbte i sognet, alle folkekirkens medlemmer, og som dem, der til enhver tid hører forkyndelsen af evangeliet ved gudstjenester, kirkelige handlinger, i undervisning eller samtaler med præsten. Det er forkyndelsen af Ordet, evangeliet, der skaber menighed, modtagere.

Da kvinder og tjenestefolk fik valgret

Indtil omkring 1900 havde sognefolket oftest kun begrænset indflydelse på valg af præst eller på kirkens vedligeholdelse. Det var gerne herremand, bystyret, konge eller biskop, der havde de afgørende ord. Danske Lov (1683) bestemte dog, at ”nogle af de bedste og gudfrygtige mænd skal tilforordnes præsten som hans medhjælpere” – holde øje - og ”bistå præsten med alt det, som denne i Guds ord var befalet at straffe” og rådgive præsten. Disse ”menighedsråd” skulle altså hjælpe præsten med at holde styr på menigheden, som det var præstens opgave under enevælden. Efter overgangen fra statskirke til folkekirke med Grundloven af 1849 opfordrede regeringen i 1856 præsterne til at danne frivillige råd i sognene til at støtte det kirkelige liv. Disse frivillige råd blev dog aldrig rigtig accepteret, for folk opfattede de nye ”menighedsråd” som en forlængelse af de moralpoliti-agtige råd fra enevældens tid.

I 1903 kom så den første menighedsrådslov. Menighedsrådene var en både kirkelig og demokratisk nyskabelse med daværende kirkeminister J.C. Christensen fra Venstre som

drivende kraft. Det var det første demokratiske organ, som også kvinder og tjenestefolk havde valgt og var valgbare til, og det skal ikke glemmes.

Menighedsrådet, ét i hvert sogn, valgt af og blandt sognets folkekirkemedlemmer, blev et lokalt økonomisk og forvaltningsmæssigt organ med ansvar for kirkens bygninger og ejendomme, kirker og præstegårde, og med en række beføjelser, bl.a. til at vælge og indstille præst. Der var altså både en demokratisk og kirkelig interesse i menighedsrådene, og til forskel fra tidligere tider var det ikke kun de "gudfrygtigste, oprigtigste og ivrigste" (Danske Lov 2-9-1), der fik eller tog ansvar for kirkens lokale liv; alle medlemmer i sognet kunne vælges. Menighedsrådet vælges af sognets folkekirkemedlemmer, ikke af præsten eller øvrigheden.

Siden 1903 har menighedsrådenes indflydelse på det lokale kirkeliv været støt stigende. Det gælder også som ansættelsesmyndighed. Før i tiden var "kirkebetjentene" – degn, klokker, organist, graver m.fl. - ansat af bystyret eller af kirkeejerne, ofte i skikkelse af en lærer. Efter kirkelovene fra 1903 frem til 1922 bliver menighedsrådet ansættelsesmyndighed for kirkebetjeningen, som det kaldes. Det vil sige, at menighedsrådet bliver bestemmende eller medbestemmende for de opgaver, som kirkebetjeningen løser. Ofte er det kun de ansatte selv, der har professionel indsigt i deres opgaver, men det er vilkårene i alle demokratisk ledede organisationer.

Præst og råd skal samvirke

Præsten er født medlem af menighedsrådet, dvs. ikke på valg. Medarbejderne er repræsenteret i menighedsrådet ved medarbejderrepræsentanten. Forholdet mellem præsten og den valgte del af menighedsrådet er i lovgivningen beskrevet som et samvirke. Menighedsrådet er altså ikke arbejdsgiver for præsten, og præsten er heller ikke arbejdsgiver for menighedsrådet. §38 i menighedsrådsloven bestemmer, at præsten er uafhængig af menighedsrådet i sin embedsførelse. I praksis er præsten dog fuldstændig afhængig af menighedsrådets økonomiske valg og prioriteringer og af samarbejdet med medarbejderne.

Når det går godt, er det, fordi alle arbejder på i troskab mod den evangelisk-lutherske folkekirke at sørge for gode vilkår for menighed og forkyndelse. Præsteembedet – altså de faste opgaver, som præsten har aflagt løft på at varetage på fællesskabets vegne: Prædike, forvalte dåb og nadver, undervise, konfirmere, vie og begrave og varetage myndighedsopgaver m.m. – er kerneopgaver i at være en evangelisk-luthersk kirke, og det er bl.a. de opgaver, der skal skabes gode vilkår for. I sammenhæng med dem har menighedsrådet til opgave at varetage kirkens ejendomme og økonomi og medvirke til gode vilkår for menighedens liv ved fællesskaber, sang og musik og diakoni og oplysning - alt sammen noget, som præsten selvfølgelig også skal bakke op om og involvere sig i, og som i høj grad varetages af medarbejderne.

Det gælder om ikke at splitte rådet op i præst og valgte medlemmer, og det gælder om at have respekt for medarbejdernes særlige ekspertiser og faglighed. Menighedsrådet kan intet gøre uden medarbejderne, præsten kan intet gøre uden den valgte del af menighedsrådet og medarbejderne, medarbejderne er afhængige af menighedsrådet. Konflikt mellem præst og menighedsråd og medarbejderne er ødelæggende for kirkelivet og for sindene. Og alligevel indebærer menighedsrådsarbejdet en vis uenighed.

"Uenighedsråd"

Tidligere var alt i folkekirken reguleret centralt. Alle medarbejdere havde nøje regulativer og opmålinger på stillingerne. Menighedsrådet kunne kun frit disponere over et såkaldt rådighedsbeløb til kirkeligt arbejde, dvs. kirkeblad og kaffe og bibler til konfirmandstuen, måske et enkelt foredragshonorar. Det begyndte i 1949 på 500 kroner om året og blev siden reguleret og fastsat efter sognets størrelse, så de største sogne havde op til ca. 120.000 kroner. Det, vi i dag forstår ved kirkeligt liv, foregik mest i de kirkelige foreninger og børne- og ungdomsorganisationer, i missionshuset og på højskoler mm. Det var før sognegårdens tid. I min barndom blev der én gang om året holdt en ældreftermiddag i præstegården.

I 2003 fik menighedsrådet den såkaldte sognefuldmagt, der bl.a. medfører, at menighedsrådet frit kan disponere inden for den ramme, provstiuvalget har godkendt, og uden maksimumsgrænse kan afholde udgifter vedrørende "sognets kirkelige virksomhed", "fremme af det kirkelige liv i provstiet" og på stiftsplan (jf. Lov om folkekirken § 2). Altså rummelige formuleringer, der lægger op til menighedsrådets selvstændige prioritering.

"Det gælder om ikke at splitte rådet op i præst og valgte medlemmer, og det gælder om at have respekt for medarbejdernes særlige ekspertiser og faglighed".

Biskop Marianne Christiansen

Menighedsrådet skal derfor kunne redegøre for, hvad man vil prioritere i sognet og stå til regnskab for det på det årlige menighedsmøde, hvor regnskabet forelægges, og der skal være dialog med menigheden om det kommende års aktiviteter og budget. Når man har et valgt organ – også når det er valgt ved fredsvalg – som skal prioritere, så vil og skal der være uenigheder. Ellers var man jo ikke blevet valgt for noget. Når man dertil har en præst, som har nogle bestemte opgaver og forhåbentlig også har holdninger, så er der en

rig mulighed for uenigheder om prioriteringer. Og når dertil kommer medarbejdere, som har hver deres professionalismisme og prioriteringer for kirkegården, for musikken, for undervisningen af børn og unge og diakonien, ja, så er der alle gode muligheder for at blive uenige. Faktisk har rådene og medarbejderne vel pligt til at spille forskellige holdninger og meninger ind, så de tilsammen repræsenterer menigheden og den faglige viden.

Når vi har en så kompliceret struktur og alligevel et så nærværende samvirke, så er det nødvendigt hele tiden at være i dialog, som betyder meningsudveksling. I gamle dage var hierarkierne og styringen anderledes. Nu er vi henvist til samtale og et ligeværdigt samvirke, og det er en lykke og et stort arbejde, som kræver gode råd. Et godt råd er at tale åbent om, hvad hver enkelt forstår ved at sørge for gode vilkår for menigheden og evangeliets forkyndelse.

Fremtiden

I disse måneder foregår der et udvalgsarbejde under Kirkeministeriet med det formål at lette menighedsrådenes arbejde. Det generelle indtryk i offentligheden er, at menighedsrådsarbejdet er blevet for tungt og bøvl. Spørgsmålet er så, hvor meget det kan lattes, uden at indflydelsen også lattes. Historien viser, at mange opgaver er blevet lagt ind i menighedsrådene med tiden.

Da jeg begyndte som præst i 1993 holdt vi i de små sogne menighedsrådsmøder på skift i medlemmernes hjem med kaffe og æblekage og uden nogen særlig dagsorden. Det

meste var fastlagt på forhånd. En enkelt sogneaften om året var det kirkelige liv ud over selvfølgelig gudstjenesterne og de kirkelige handlinger og konfirmanderne.

Siden er aktivitetsniveauet generelt i folkekirken steget helt kolossalt, ikke mindst ved menighedsrådenes indsats. Men måske er det særligt stigningen i de administrative krav, der tynger. De er steget væsentligt i samfundet som helhed og ikke kun i folkekirken. Der er større krav forbundet med at være arbejdsgiver og budgetansvarlige og bestyrer af ejendomme navnlig af ejendomme, som også betragtes som fælles kulturarv. Der er kort sagt meget bøvl.

Folkekirken hverken kan eller skal melde sig ud af samfundet, og menighedsrådsmedlemmers egne erfaringer fra arbejdsliv og administration og digitalisering ændrer sig naturligvis også i takt med det øvrige samfund. Om udviklingen betyder, at der er opgaver, som menighedsrådet ikke længere kan eller skal løfte, og som så skal løftes af for eksempel provsti eller stift, eller om det betyder, at der skal øget støtte, uddannelse og – ja, gode råd – til, det er de overvejelser, som man fra lovgivers side skal tage stilling til. Menighedsrådsloven er ikke skrevet i sten, og ændringer kan meget vel føre til forbedring af menighedsrådenes arbejde. Men menighedsrådene selv er væsentlige "levende stene" (citat fra salmen "Kirken den er et gammelt hus" og fra 1. Peters Brev) i folkekirkens bygning. Mit håb er, at de gode råd også i fremtiden vil sørge for gode vilkår for evangeliets forkyndelse og menighedens liv og vækst - i nådens lys. ■

Efter menighedsrådsvalget i efteråret 2024 tiltræder 146 nye menighedsråd i Haderslev Stift 1. søndag i advent. Nogle af medlemmerne er nyvalgte. Vi har derfor bedt to medlemmer med erfaringer fra arbejdet i et menighedsråd om at give gode råd til nye medlemmer. For hvordan kommer man ind i kirkeverdenens system og regler? Og hvordan får man indflydelse?

Gode råd til nye medlemmer

Lyt til de erfarne og vælg efter interesse

Kjell Palmelund Laursen, 78 år, er stoppet i menighedsrådet efter 32 år i Hedensted-St. Dalby Menighedsråd, heraf 30 som formand.

Hvis man har en mening om tingene, må man også træde til i stedet for bare at sidde og brokke sig. Det har altid været Kjell Palmelund Laursens holdning, og den havde han med hjemmefra. Begge forældre havde siddet i menighedsrådet, og da der i begyndelsen af 90'erne var uro i Hedensted menighedsråd, fordi den første kvindelige præst var blevet ansat, blev han opfordret til at stille op på den grundtvigske liste. Ved valget 1992 blev der vendt op og ned på forholdene i rådet, for nu fik den grundtvigske liste flertallet. Efter to år trak formanden sig, og så pegede alle på Kjell Palmelund, der trådte til. Ved det seneste valg genopstillede han ikke, for alt har en ende, som han siger.

Hvordan kommer man ind i stoffet og kirkeverdenens særlige struktur?

"Det er virkelig en speciel verden. Den første periode går med at lære systemet at kende. I dag er der heldigvis i langt højere grad, end da jeg begyndte, kurser for nye medlemmer, både for kasserer, kontaktperson og kirkeværge. Det er bare om at tage imod de tilbud, der er fra Landsforeningen

af Menighedsråd og stiftet. Og ellers skal man lytte til de erfarne i menighedsrådet".

Hvordan får man indflydelse på den retning, rådet sætter?

"Det gælder om at interessere sig for tingene og deltage i debatten. Man kan jo ikke vinde i alt, men man kan finde de emner, man gerne vil arbejde med. Efterhånden kommer man også ind i alt det andet. Jeg går en del op i mursten, men det har også været spændende at være med til at udvikle kirkelivet, for vi skal have en kirke, hvor alle kan komme. Det sværeste skridt for mange er det over dørtrinnet ind til kirken".

Hvordan får man indflydelse på afgørelser?

"Man skal sætte sig ind i tingene og være forberedt, og så skal man sige sin mening. Jeg syntes selv, det var svært, da jeg i sin tid kom ind i menighedsrådet, men jeg lyttede til dem, der var der i forvejen, og jeg støttede mig meget til én markant person, som var fra Indre Mission. Vi kunne diskutere, men han var så bundreel, og når der var taget en beslutning, så var det sådan, det var. Ham kunne jeg ringe til, hvis der var noget, jeg var i tvivl om".

Hvad har været det bedste?

"Det har været spændende at møde alle de mennesker, jeg er stødt på gennem årene, både inde og uden for sognet. Jeg har oplevet tre biskopper. Og så har det været spændende at være med til at udbygge vores kirkecenter, og det samme gælder den store reovering af kirken i 00'erne".

Og det sværeste?

"Helt klart personalesager. Vi har haft afskedigelsessager med personale, og det er virkelig træls, men det følger med, når man er formand". ■

Vær ikke bange for debatterne

Rikke Kjølby, 23 år, stoppet efter to år i menighedsrådet ved Hannerup Kirke.

Rikke Kjølby blev i 2022 valgt ind i menighedsrådet ved Hannerup Kirke for en to-årig periode. Hun har i mange år som FDF'er haft en tæt relation til kirken og hjulpet til mange arrangementer. Da hun blev spurgt, om hun ville stille op til menighedsrådet, tænkte hun: "Fedt hvis jeg kan få lidt mere indflydelse og måske sætte fokus på de unge". Hun stillede ikke op ved det seneste valg, da hun vil koncentrere sig om sit sidste år på læreruddannelsen og samtidig flytter til Vejle. Men hun kan sagtens forestille sig at træde ind i menighedsråd igen.

Hvordan kommer man som nyt menighedsrådsmedlem ind i stoffet?

"Ved at være meget nysgerrig og bare spørge meget ind til de forskellige ting ud fra en ide om, at der findes ikke dumme spørgsmål. Og så kan man også lytte til de erfarne".

Hvordan får man indflydelse på den retning, som rådet sætter?

"Man skal ikke være bange for at sige sin mening. I det menighedsråd, jeg har været en del af, bliver der lyttet til alle meninger, og det betyder, at man får mange gode snakke.

Der er forskellige udvalg, og man kan vælge af interesse. Jeg valgte udvalgene for børn og unge og udvalget for kirkebladet. Jeg synes næsten, at de andre i menighedsrådet har villet lytte mere til mig, fordi jeg var ung. De har virkelig værdsat, at jeg ville være en del af rådet".

Hvordan får man indflydelse på afgørelser?

"Ved at være aktivt deltagende i møderne, være interesseret og sige til, hvis der er noget, man ikke forstår. Tag selv emner op og vær ikke bange for debatter, for det er dem, man lærer noget af. Det giver mulighed for at høre de forskellige perspektiver".

Hvordan kan man bidrage til det gode samarbejde i rådet?

"Ved at være åben over for forskelligheder, for vi er mange forskellige mennesker samlet. Også ved at værdsatte de forskellige arbejdsopgaver, der er i et menighedsråd, og anerkende dem, der påtager sig de opgaver. Samtidig er det vigtigt, at menighedsrådet værdsætter et fællesskab med medarbejderne".

Hvad har været det bedste i din tid i menighedsrådet?

"Både at jeg følte mig værdsat i det frivillige arbejde, jeg var en del af, og at møde så mange forskellige mennesker".

Hvad har været det værste?

"Tiden. Der er godt nok kun et møde om måneden i menighedsrådet, men så er der udvalgene. Jeg vil ikke skræmme nogen væk, men man skal være bevidst om, at menighedsrådsarbejdet tager tid". ■

Din kirke er ikke fredet

Taulov Kirke er én af de mange hundrede middelalderkirker i det danske landskab. Foto: Tina Brøgger.

Og derfor skal der passes godt på den. Det hjælper blandt andet kongelig bygningsinspektør og konsulenterne fra Nationalmuseet med. Oftest finder man en løsning gennem dialog, siger Gunilla Rønnow, der netop er stoppet som kongelig bygningsinspektør i Haderslev Stift.

De mange middelalderkirker, der er spredt ud over det danske landskab, er ikke fredet. I alle tilfælde ikke efter bygningsfredningsloven, der skal værne om landets ældre bygninger. Men der bliver passet godt på kirkerne. Det sørger stifternes konsulenter for, blandt andre den kgl. bygningsinspektør, der indtil i år i en lang periode var Gunilla Rønnow, der var udpeget for Haderslev Stift.

Hun har et stort hjerte for kirkerne, især for de mange middelalderkirker.

“Det er jo specielt for Danmark, at vi har så mange middelalderbygninger, der stadig er i brug til det oprindelige formål”, siger Gunilla Rønnow, også med tanke for, hvordan de i sin tid er blevet bygget. På et tidspunkt, hvor almindelige huse blev opført som bindingsværkshuse, byggede man kir-

ker med tunge mure af kæmpe granitsten, der var hugget til. Hun har altid set det som sin vigtigste opgave at arbejde for at bevare kirkerne som den kulturarv, de er, samtidig med at der skal tages hensyn til, at folkekirken skal følge med tiden. “Der skal somme tider foretages ændringer, der giver plads til nye aktiviteter som babysalmesang og kor, og der skal i nogle kirker laves en bredere midtergang, så der er plads til, at en kiste kan føres frem. Det er også nødvendigt med nye miljøvenlige varmesystemer. Kongelig bygningsinspektør skal altid spørges, og vi skal finde den bedste løsning. Så jo – det er en alvorlig post”, siger Gunilla Rønnow.

Mere dialog end tvist

Der bliver somme tider talt og skrevet om uenigheder mellem sogne og konsulenter, både når det gælder den kgl. bygningsinspektør og Nationalmuseets konsulenter. Det kan

være i forbindelse med restaurering eller plansager, der berører kirkens omgivelser.

”Vi siger selvfølgelig, hvis vi synes, noget er en dårlig ide, men det er sjældent, at vi ikke finder en løsning”, siger Gunilla Rønnow, der understreger, at en kongelig bygningsinspektør ikke har nogen myndighed. Myndigheden ligger hos stiftet.

Gunilla Rønnow har været på mange konsulentrunder rundt i sognene i Haderslev Stift, og hun mener, at der er en stor fordel ved de ture:

”Her taler vi om sagerne på et meget tidligt stadie, og jeg oplever, at menighedsrådene er meget glade for konsulentrunderne”.

De sværeste sager har været, når et menighedsråd har ønsket at lave store ændringer i en middelalderkirke i forbindelse med en restaurering.

”Det gør mest ondt, når man i et sogn vil fjerne alt inventar og nærmest kun bevare skallen af kirken. Ved at fjerne al inventar, fjerner man ikke bare en væsentlig kulturarv, men også den lange fortælling om sognet og mange generations brug af kirken. Derfor er det vigtigt, at kirkekyndige personer er med som rådgivere for at gøre mindst mulig

vold på bestående kirker. Men den slags sager har der været meget få af, og der har, så vidt jeg husker, ikke været nogle i Haderslev Stift i min tid”, siger Gunilla Rønnow.

Unødvendigt vedligehold

De har alle tre advaret imod unødvendigt vedligehold.

”I vores optik behøver en kirke ikke altid se nykalket ud. Den skal selvfølgelig være beskyttet, men den behøver ikke blive kalket hvert eller hvert andet år. Det er dog lidt anderledes i Vestjylland, hvor vind og vejr gør, at nogle kirker har brug for mere beskyttelse. Man skal heller ikke male inventaret for ofte. Det ser kun smukt og vedkommende ud, når man kan se, at generationer har slidt på malingen på bænkens rygge og gavle”.

Gunilla Rønnow har siden 1970 sammen med sin mand Karsten Rønnow drevet tegnestuen Rønnow Arkitekter A/S, der nu drives videre af yngre kræfter. Karsten Rønnow blev i 1982 kongelig bygningsinspektør, og Gunilla Rønnow efterfulgte sin mand. Nu har Camilla Løntoft Nybye overtaget opgaven på tegnestuen som kongelig bygningsinspektør i København Stift, mens Jacob Ingvartsen er ny kongelig bygningsinspektør for Haderslev Stift. ■

Gunilla Rønnow har i en længere årrække besøgt mange kirker i Haderslev Stift som kongelig bygningsinspektør. Hun stoppede tidligere på året, og nu løser den 77-årige arkitekt kun opgaver for tegnestuen på deltid.

Krig gav mulighed for hul i kirkeloft

Kirkeværgen Ove Brorsbøl ved koret, hvor man kan se den ene rist i loftet. Foto: Jonas Ahlstrøm

Taulov Kirke har fået lov at lave to huller i loftet. Det er ganske usædvanligt i en middelalderkirke fra 1100-tallet, og ekstra usædvanligt, fordi menighedsrådet fik et klart nej fra Nationalmuseet og kongelig bygningsinspektør for otte år siden.

I Taulov har man i en del år døjet med en fugtig kirke. En varmepumpe skulle hjælpe med at nedbringe fugten og forbedre indeklimaet. Men menighedsrådet fik i 2016 nej med den begrundelse, at det ville gå ud over æstetikken i det smukke limfarvede loft med rundinger ud mod væggene.

I 2022 var det ikke kun fugten, der var problemet. Det var varmeregningen også. Rusland havde angrebet Ukraine, og elregningen var på himmelflugt. I Taulov steg varmeudgiften fra 100.000 kroner til 160.000.

I slutningen af 2022 koblede Taulov Menighedsråd sig på stiftets konsulentrunde. Rådet fremlagde ønsket om at installere en varmepumpe på loftet, som krævede to huller i loftet. Til stede var kongelig bygningsinspektør, Nationalmuseets konsulenter, repræsentanter fra menighedsråd, provsti og stift.

“Vi kunne høre på især Nationalmuseets folk, at der kunne være en åbning, for de kunne godt se, at det kunne være en

FAKTA

Hullerne er på henholdsvis 145 gange 45 centimeter og 145 gange 25 centimeter. Det ene hul er ved orglet, mens det andet er i koret bag korbuen.

god ide med en varmepumpe, og kongelig bygningsinspektør var enig, men understregede, at det var vigtigt, at hullerne var så lidt synlige som muligt, og at der blev sat riste op, som matchede loftets farve”, fortæller kirkeværgen Ove Brorsbøl.

Et arkitektfirma udarbejdede et forprojekt, der blev sendt til provsti og stift og herfra videre til konsulenterne, og der var grønt lys hele vejen rundt. Først i september i år blev der lavet to huller, og Ove Brorsbøl kunne konstatere, at hverken kirkegængere eller medarbejdere kommenterede hullerne. Sidst i september blev varmepumpe og riste sat op. Nu glæder Ove Brorsbøl og det øvrige menighedsråd sig til bedre indeklima og en lavere varmeregning. ■

Sct. Nicolai Kirke, Vejle

Gode råd om murbier og mørtel

Der var brug for at gøre noget. Murværket i Sankt Nicolai Kirke midt i Vejle skulle repareres af flere gode grunde. Dels havde tidens tand og fattige tider op gennem århundreder sat sit præg på murværket. Dels havde kirken været gennem utallige ombygninger og tilbygninger med forskellige former for murværk. Læg dertil et aktuelt problem med murbier, der søgte ind i sprækkerne og gjorde skaderne værre.

Menighedsrådet ved kirken bad derfor om at være en del af stiftets konsulentrunde, der finder sted to gange årligt. 26. april 2022 samledes en større flok og kiggede på kirkens murværk. Heriblandt stiftets jurist, to museumsinspektører fra Nationalmuseet, provsten, en del medlemmer fra provstiudvalget og endelig den daværende kongelige bygningsinspektør Gunilla Rønnow.

Der var enighed om, at der skulle udarbejdes en overordnet plan for reparation af murværket over 8-10 år for at gøre projektet økonomisk mere overkommeligt. Ifølge formanden for Sankt Nicolai Kirkes menighedsråd, Christian Møller, kom den kongelige bygningsinspektør med vigtige råd.

”Hun gjorde opmærksom på, at fugerne skulle repareres med kalkmørtel, og at ødelagte sten skulle erstattes. De gamle reparationer må vi leve med, så længe de holder”.

Menighedsrådet hyrede arkitekt Anders Glavind til at lave en prioriteret plan, der består af otte faser. Første etape blev gennemført i år, og nu har håndværkerne fået bugt med murbierne. Prisen blev 172.000 kroner, såmænd lidt billigere end forventet, og provstiet har bidraget til betalingen af regningen.

Murerfirmaet, som vandt licitationen og har udført opgaven, har ifølge Christian Møller lært rigtig meget efter at have arbejdet med den særlige kalkmørtelteknik, der også kræver særlige redskaber. ■

Hoptrup Kirke

Dige til fordel for græs

Der var engang et gammelt stendige langs hele nordsiden af Hoptrup Kirke, der ligger lidt højt på kirkegården. Diget var placeret få meter fra kirkemuren og skulle holde på jorden fra kirken, så soklen ikke blev fritlagt. I en tid med flere voldsomme regnskyl begyndte jorden at erodere, og sten fra diget faldt ned.

Derfor besluttede menighedsrådet at søge om tilladelse til at fjerne diget og i stedet anlægge en skråning med græs. Kirkegårdsconsulenten blev kontaktet, et projekt blev udarbejdet og sendt til de rette myndigheder, heriblandt Nationalmuseet og kongelig bygningsinspektør.

Menighedsrådet fik lov at fjerne diget. Kongelig bygningsinspektør kunne godt se problemet. Til gengæld ville både hun og folk fra Nationalmuseet gerne kigge med, når der skulle graves helt ind til kirkemuren. I forbindelse med gravearbejdet skulle afløbsrørene nede i jorden og hen til en samlebrønd nemlig skiftes.

I menighedsrådet er de glade for løsningen og sparringen med den kongelige bygningsinspektør.

”Det ser godt ud med græsskråningen, og der er ingen skylrender i skråningen efter større regnskyl. Vi kunne godt have bygget stendiget op igen, måske med flere sten, men vi vidste, at problemet kunne opstå igen”, siger formand for menighedsrådet Peter Heissel og fortsætter:

”Nu passer det sig selv. En robot slår græsset, mens der skal bruges håndkraft for at holde et stendige vedlige, og når sten skal lægges på plads. Vi ser det også som en besparelse i den daglige drift”. ■

Ny kongelig bygningsinspektør

Jacob Ingvarsen fra Nøhr og Sigsgaard Arkitekter A/S tiltrådte 1. maj som ny kongelig bygningsinspektør i Haderslev Stift. Han er uddannet arkitekt fra Arkitektskolen i Århus i 2004 og har siden restaureret en række fredede ejendomme. Slots- og Kulturstyrelsen udpeger de kongelige bygningsinspektører for en fireårig periode.

Sognepræst Ann Bork Damsgaard skal finde flere svar på, hvordan sogne kan tage imod tyske tilflyttere. Mange sogne oplever tilflytning af tyskere, og kirken vil gerne være med til at byde velkommen. Men tilflytningen giver også udfordringer.

Flere tyske tilflyttere

Ann Bork Damsgaard, sognepræst og ansat til at indlede samtaler i Aabenraa Provsti, ses her med Elke Lehmann, der i 2012 flyttede med sin mand til Øster Løgum. Foto Jonas Ahlstrøm.

Alle sogne i Aabenraa Provsti oplever lige som andre sogne i hele Sønderjylland, at mange tyskere flytter til området. "Vi er rigtig glade for, at de flytter til og har lyst til at bo her, men det giver selvfølgelig også udfordringer", siger sognepræst Ann Bork Damsgaard.

Hun er præst i Øster Løgum Sogn nær Aabenraa, hun er sygehuspræst, og nu har hun også en kvart stilling i et projekt, der hedder "Fremtidens Folkekirke i Aabenraa Provsti," hvor hun skal arbejde for, at folkekirken kommer i samtale med alle i Aabenraa Provsti. Heriblandt de tyske tilflyttere.

"Vi forventer nødvendigvis ikke, at de bliver medlem af folkekirken, men vi vil som kirke gerne sige: "Velkommen – her er vi". Mange tyskere har det nok som mange danskere, at kirken er der, når de får brug for den. Der kan gå nogle år, før de mærker, at de har behov for den, for det er ofte først der,

hvor livet gør ondt, at kirken for alvor kommer i spil", siger Ann Bork Damsgaard.

Hun ser i højere grad kirken som en del af den sammenhængskraft, der er så vigtig for alle lokalsamfund. "Vi har små skoler, og vi vil gerne, at tilflyttere benytter sig af de tilbud, der er til børnene som for eksempel her i Øster Løgum Sogn, hvor vi har et børneunivers med børnehaven, skole, SFO og fritidsklub. De tyske tilflyttere benytter primært de tyske skoler og ikke et ondt ord om det. Det er helt naturligt, men her i de små samfund er det en udfordring, hvis tilflytteres børn ikke benytter den lokale skole", siger Ann Bork Damsgaard og fortsætter:

"Folkekirken har i de mindre samfund et tæt samarbejde med de øvrige institutioner, og det samarbejde er en væsentlig del af sammenhængskraften i lokalsamfundet. Som

kirke er vi interesseret i, at alle foreninger og institutioner består. Hvis den lokale skole lukker i mit sogn, så mister vi meget af det liv, der er i et sogn, og liv er det, som kirken næres ved. Vi spiller hinanden gode, for vi er gode til at engagere os i hinandens aktiviteter og at skabe et liv på kryds og tværs”.

Kirken skal være nysgerrig og modig

Som præst er det i Ann Bork Damsgaards øjne vigtigt at være synlig i lokalsamfundet. Både når hun handler i Brugsen, og når hun afleverer eller henter børn i Børneuniverset. Hun hilser på alle og tager gerne en snak med dem, der har lyst. Hvert år er hun på idrætspladsen, når der er sportsgudstjeneste sammen med idrætsforeningen, og hun deltager sammen med alle andre, når der bliver budt til fest og sammenkomst – fra ringridning til guldbryllup.

Når hun møder de tyske tilflyttere, siger hun: ”Velkommen. Det er os, der ligger oppe på bakken”. ”Som kirke skal vi være nysgerrige og modige over for tilflytterne og turde gå ind i en samtale. De tyske tilflyttere er gode til at tage del i de lokale traditioner. Enhver enklave herude har jo sin egen byfest, og tilflytterne dukker også op til ringridning, lige som de tager imod invitationen, når der indbydes til guldbryllup. De lærer også hurtigt, at børnene nytårsaften går rundt og skyder nytår ind, og så skal man have en bompose (sønderjysk for slikpose) klar til børnene”. Det er også hendes ønske at invitere de tyske tilflyttere ind i kirken, for eksempel næste år til en lanternegudstjeneste, som er ret kendt i Tyskland.

Høstet erfaring med rumænerne

I Øster Løgum Sogn har man lige som i en række andre sønderjyske sogne allerede erfaring med at byde østeuropæere til, da de fik arbejde primært i landbruget. I første omgang boede de til leje og holdt sig mest for sig selv, men nu har mange købt huse, og deres børn går i dansk skole. I dag bor der flere rumænere i Øster Løgum Sogn. ”De tilhører primært den ortodokse kirke, men da vi inviterede dem til gudstjeneste med internationalt kagebord i kirken, kom flere af dem. Det var en måde at banke på og invitere dem og spørge, om de ville tage en kage med fra deres hjemland. Det kan være en god start på en fælles samtale at mødes om et fælles tredje, i det her tilfælde kagerne”, siger Ann Bork Damsgaard.

Nu ser hun flere rumænere dukke op i kirken til påske, og børnene bliver konfirmeret i Øster Løgum Kirke. Omvendt forventer hun ikke, at alle kommer, for i den ortodokse kirke er de ikke vant til, at præsten kan være en kvinde.

I sit job, hvor hun på folkekirkens vegne skal være med til at indlede en samtale med alle i Aabenraa Provsti, samler hun erfaringer ind fra sogne, der har rakt ud til for eksempel tilflyttere. Hun har hørt, at de i et sogn lavede et stort velkomstmøde en fredag eftermiddag, hvor både kirke og foreninger var værter for at fortælle om alle deres aktiviteter. Ann Bork Damsgaard bringer historien om arrangementet videre til alle andre sogne, for som hun siger:

”Der er ingen grund til, at vi alle skal opfinde den dybe talerken. Vi kan lige så godt tage ved lære af hinanden”. ■

Ann Bork Damsgaard har med hjælp fra en rumænsk tilflytter formuleret et velkomstbrev til tilflyttere fra udlandet. Det er er oversat til flere sprog, og alle sogne kan bruge det. I løbet af 2025 indrykker Aabenraa Provsti to sider i den lokale ugeavis, hvor folkekirken fortæller om dens forskellige aktiviteter. ”Vi er ikke så gode til at sælge os selv i folkekirken. Vi er jo protestanter” siger Ann Bork Damsgaard. Foto Jonas Ahlstrøm.

Elke kan godt lide den danske kirke

Da Elke Lehmann flyttede fra Hamborg og ind i et hus i Øster Løgum, kunne hun fra et vindue kigge op på kirken oppe på bakken. En dag gik hun til gudstjeneste og satte sig på den bagerste bænk, for: "Det var med Guds hjælp, at vi kom til at bo her. Jeg forstod ikke et ord dansk, men atmosfæren i den gamle, smukke kirke og præstens varme udstråling gav mig en følelse af at være hjemme". Begge hendes sønner var allerede flyttet til Danmark, og da Elkes mand blev arbejdsløs, var gode råd dyre. Hvad gør vi nu? Sønnen i Øster Løgum havde svaret: "Kom til Danmark, så snakker vi om det".

Elke og hendes mand Fred tog af sted med campingvogn, og da de kom til Øster Løgum, lå der et ordentligt lag sne. De kunne ikke finde huset, hvor sønnen og hans familie boede. "En kvinde kom hen og spurgte, om hun kunne hjælpe. Vi fortalte, at vi ikke kunne finde vores søns hus, og kvinden sagde, at vi kunne parkere campingvognen på hendes grund, mens vi ledte efter hans hus. Det var som et wonder. Der kom en helt fremmed kvinde, der bare ville hjælpe os", fortæller Elke. I 2012 flyttede Elke og Fred til Danmark. De stillede campingvognen hos sønnen og begyndte at lede efter arbejde og bolig. Det var svært at finde arbejde, men boligen fandt de efter et halvt år ved nabo-hjælp i Øster Løgum. "Da vores søn flyttede til Øster Løgum, smed han et foto af sin familie i

alle naboernes postkasser for at præsentere sig. Nu smed han sedler i postkasserne for at fortælle, at hans forældre også var flyttet til landsbyen. Vores søn og svigersøn har været en stor hjælp. De inviterede også naboerne til fest, hvor vi var med. Det var så hyggeligt, og så kom Lejf. Han sagde, at han havde et hus, vi kunne leje", fortæller Elke.

Elke blev så begejstret for huset, som de senere købte. Hun fik arbejde, først i den tyske børnehave og siden et rengøringsarbejde, mens hendes mand fik smedearbejde på en fabrik. Elke og hendes mand gik i to år til danskundervisning, for i hendes øjne er det meget vigtigt at lære sproget. Hun bliver faktisk vred, når hun hører om tyske tilflyttere, der ikke lærer dansk, fordi sønderjyderne er så gode til tysk.

"Hvis man ikke lærer sproget, er det svært at tilpasse sig". Både hun og hendes mand er faldet godt til og deltager gerne i lokalsamfundets fællesskab. Fred er med i en traktorklub og deltager i traktorringridning til jul. Elke kommer jævnligt i kirken, og hun kan godt lide den danske kirke.

Anderledes end den tyske kirke

Hun blev noget overrasket første gang, hun var til fastelavns-gudstjeneste. "Børnene kom i kostumer, og der var en let stemning. Jeg tænkte: "He! Hvad er det? Her er det sjovt at gå i kirke!" I Tyskland er det mere strengt, og man får heller ikke kaffe efter gudstjenesten".

Hun synes også, det er fint, at prædikenen er lidt kortere, og at der bliver sunget mere ved en dansk gudstjeneste end i Tyskland. Til gengæld blev hun helt forskrækket, da hun første gang var til begravelse. Kisten var hvid!

"I Tyskland er kisten mørk. Man ser kun hvide kister, når det er børn, man skal begrave. Da kisten skulle bæres ud, var det medlemmer af familien, der bar, og jeg syntes, det var skrækeligt. Da jeg kom hjem, tænkte jeg over, hvorfor danskerne gør sådan, og nu synes jeg egentlig, det er fantastisk, at de pårørende siger et sidste farvel ved selv at bære kisten".

Elke har også været til konfirmation af et barnebarn.

"Det var smukt, at pigerne var klædt i hvidt. Det kender jeg kun fra katolikkerne. Konfirmanderne i Tyskland går mest i mørkt eller sort". ■

En dag spurgte Elkes barnebarn, om hun ville med hen på bedebænken. Han var 12 år og havde fundet én af de gamle kirkebænke, som kirken har stillet ved en sti. Han satte sig på bænken og bad en bøn. Siden har farmor og barnebarn jævnligt siddet på bænken. På billedet har Elke fået selskab af sognepræst Ann Bork Damsgaard. Foto: Jonas Ahlstrøm.

"Jeg forstod ikke et ord dansk, men atmosfæren i den gamle, smukke kirke og præstens varme udstråling gav mig en følelse af at være hjemme."

Elke Lehmann

Tyske tilflyttere – mindre menighedsråd

I Varnæs Sogn er menighedsrådet skrumpet. Hidtil har der været seks medlemmer af menighedsrådet, men ved det netop overståede menighedsrådsvalg skulle der kun vælges fem medlemmer. Det skyldes, at sognet med sine nu 946 medlemmer af folkekirken er kommet under 1.000 medlemmer, hvilket kun udløser fem medlemmer af rådet.

I Varnæs oplever man tilflytning, og da en stor del af tilflytterne er tyskere, der ikke er medlemmer af folkekirken, får det konsekvenser for menighedsrådet.

"Det er jo svært at få oplyst hvem og hvor mange tyske tilflyttere, der er, men det drejer sig om mindst ti boliger. Jeg ser det ikke som noget negativt for vores område. Det er jo godt, at vi får tilflyttere, når boliger er til salg", siger Anne Marie Bomholt Laier, der er formand for menighedsrådet. Hun fortsætter: "Vi har fået Ann Bork Damsgaard til at hjælpe os med at sætte et velkomstbrev sammen til de tyske tilflyttere. Det nye menighedsråd kommer også til at arbejde med tiltag. Vi har blandt andet talt om at invitere tilflytterne til en kop kaffe", ■

Menighedsrådet ved Højrup Kirke hyrede en ingeniør til at påtage sig kirkeværge-opgaven, da kirken skulle gennem en omfattende rengøring på grund af skimmelsvamp. Rengøringen har været knap to år og kostet, hvad der næsten svarer til kirkens årsbudget.

Gode råd efter sag med skimmelsvamp

*En affugter står nu midt i kirkerummet, og den opsamler vand, som løber ud på kirkegården.
Foto. Jonas Ahlstrøm.*

Det begyndte med en bisættelse i november 2022. Gæsterne var ved at finde på plads i den lille Højrup Kirke uden for Arnum. Da en af gæsterne var nået halvejs op ad kirkegulvet, vendte han om, og på vej ud af kirken sagde han til kirketjeneren: "Jeg kan ikke være i jeres kirke. I har skimmelsvamp". Personalet i kirken havde talt om, at luften af gammel kirke var blevet mere voldsom.

"Når jeg kom i kirken om søndagen, kunne jeg godt mærke, at den lugtede af gammel kirke, men det havde den jo gjort længe", fortæller Søren Jessen, formand for menighedsrådet i Højrup Sogn.

Han og menighedsrådet tog straks fat og fik et møde med domprovsten, provstiets byggesagkyndige, kirketjener og et

Højrup Kirke

...er fra 1100-1200-tallet og ligger på en bakke med udsigt over Gels Ås bakkedal.

Gudstjeneste tre ud af fire søndage om måneden.

Plads til 100 kirkegængere.

Sognet har en præst, som bruger halvdelen af sin tid i sognet, og den anden halvdel ved Fole og Gram Kirker.

medlem af kirkeudvalget. De var helt enige om, at der skulle ske noget med det samme. Der blev hurtigt taget prøver i kirken, og der var ingen tvivl: Der var skimmelsvamp.

Nu – knap to år efter – er Højrup Kirke fri af skimmelsvamp efter en omfattende rengøring, og når de rengjorte pletter på væggene er pletkalket, er projektet i hus. Inden den sidste regning er omkostningerne løbet op i godt 600.000 kroner, og det vil svare til størstedelen af kirkens årsbudget på 850.000 kroner. Hvordan den samlede regning fordeles, lå ikke fast inden deadline for dette magasin.

Klog beslutning

Hele projektet har været en stor læreproces for menighedsråd og ikke mindst formanden for menighedsrådet, Søren Jessen, tidligere skoleinspektør på Arnum Skole og ledende skoleinspektør i Gram Kommune. Han er med andre ord vant til administrativt arbejde, men han priser sig lykkelig for, at menighedsrådet tog en klog beslutning tilbage i 2022 om at hyre faglig bistand ind udefra:

“Vi holdt et ekstraordinært møde i menighedsrådet tirsdag den 15. november, og vi var helt enige om, at vi som et menighedsråd med fem medlemmer ikke ville stå selv med den faglige del af opgaven. Derfor spurgte vi provstiet hvem, vi kunne ansætte som en fagperson, der kunne stå for det faglige ansvar. Med andre ord – vi ville gerne hyre én ind udefra, der kunne påtage sig kirkeværgens opgave. Vi kunne jo se, at det var en kæmpe opgave”.

I dag – to år senere – siger han: “Når man står med så stor en sag, og hvis man ikke selv har en fagmand i menighedsrådet, er det en rigtig god løsning. Du milde, hvad det har taget af tid”.

Efter at der var konstateret skimmelsvamp blev et firma hyret til at se, hvor omfangsrigt skimmelangrebet var. Svaret var, at det var alvorligt, og at det var overalt. Mens undersøgelsen stod på, var kirken lukket i 14 dage, men ellers har den været i brug i hele rengøringsprocessen.

Uden for kirken kan man se, at affugteren virker, for der løber lige så stille vand ud af ledningen fra affugteren.

Foto. Jonas Ahlstrøm.

Søren Jesse peger et område ud, som var ramt af skimmelsvamp, og som blev rengjort ved håndkraft med skuresvamp og specialvæske. Foto. Jonas Ahlstrøm.

Stor forskel i tilbud

Rengøringen var delt op i tre faser. Orgel, historisk materiale og kirkerummet skulle rengøres.

Orglet, som er et mindre orgel, blev pillet helt fra hinanden, for at folk fra orgelfirmaet Markussen i løbet af 14 dage kunne rengøre alle orglets dele. Det kostede 60.000 kroner. Der blev indgået aftale med to firmaer til at varetage rengøring af tårn- og kirkerummet. Det ene firma skulle gøre rent. Det andet firma skulle kontrollere rengøringen, og da de havde afsluttet den første kontrol, kunne de konstatere, at det var en ommer. Der var stadig skimmel i kirken, og rengøringsfirmaet måtte i gang igen.

Rengøringen foregik i løbet af 2023, og i omkring tre måneder stod en udsugningsmaskine uden for kirken og brummede. Den trak luft ud af kirkerummet og sendte ny luft ind. Endelig skulle det historiske materiale gøres rent blandt andet prædikestol, altertavlen fra 1500-tallet og et stort krucifiks, der hænger i korbuen. Nationalmuseet var på besøg. "De lavede en fin rapport om, hvordan det historiske materiale skulle rengøres", fortæller Søren Jessen.

Der blev indhentet tre tilbud, som havde et spænd på en halv million. Dyreste tilbud var på 700.000 kroner. Det billigste var på 200.000 kroner fra et tysk firma, som fik opgaven. Da der blev slukket for udsugningsmaskinen, opdagede man

en revne i korbuen under et ordinært bygningsyn. Menighedsrådet valgte at spørge en fagmand, om revnen kunne skyldes udsugning af luft fra kirkerummet.

"Vi fik en rigtig god forklaring fra Keld Abrahamsen i Århus, som sagde, at vi kunne tage det roligt. Den har været der længe, men man skal holde øje med den. Han forklarede at skibs- og korvæggene er meget tyndere end korbuen, og de to typer vægge bevæger sig ikke i samme takt sommer og vinter", fortæller Søren Jessen.

Løbende rapportering

Højrup Sogn er ét af de 17 sogne, der er med i regnskabskontoret i provstiet, og Søren Jessen bad regnskabskontoret om at lave et særskilt regnskab for skimmelopgaven i kirken. Hvert halve år har han selv lavet en statusrapport over forløbet til domprovstiet.

Da man i november 2022 reagerede prompte på gæstens reaktion ved en bisættelse, talte man på de første møder ikke om økonomi. Opgaven skulle bare løses. Nu er man næsten færdig med projektet, men der er endnu ikke aftalt nogen fordelingsnøgle af hvem, der betaler, og hvor meget parterne skal betale. Men Søren Jessen er fortrøstningsfuld. Han tror på, at man finder en god løsning mellem sogn og provsti. ■

Gode råd fra klimakonsulenten

Man kan finde skimmel i alle middelalderkirker

“For mange år siden sagde jeg, at man kan finde skimmelsvamp i alle middelalderkirker, hvis man ved, hvad man skal lede efter, og jeg tror stadig, det gælder”, siger Poul Klenz Larsen, Kirkeministeriets varme-, og energi- og klimakonsulent.

Men han siger også, at det er forholdsvis nemt at undgå høj luftfugtighed, som sætter gang i skimmelsporene. Det kan nemlig gøres med en affugter. Det sagde han også for 20 år siden, da han begyndte at arbejde med klimaet og energiforsyningerne i de danske kirker.

“Dengang var det meget kontroversielt at sige, at der skulle stå en affugter i kirkerne. Nationalmuseets folk og bygningskonsulenter sagde, at en affugter kunne være skadeligt for både inventar og kalkmaleri, og det er også rigtigt, at det kan gå galt, hvis man ikke styrer affugteren. Nu er alle omkring bordet til gengæld enige om, at affugteren er en acceptabel metode til regulering af luftfugtigheden i de gamle kirker på landet”, siger Poul Klenz Larsen.

Men “one size fits all” findes ikke til de gamle kirker. Der kan være forskellige løsninger. I bykirkerne er problemet ofte det modsatte, da luftfugtigheden kan blive for lav om vinteren, fordi kirkerne som regel er opvarmet hele tiden. Derfor kan Kirkeministeriets konsulent kun anbefale, at man rådgiver sig med en konsulent, der har indsigt i varme- og klimaforhold i kirkerne.

“Man skal så vidt muligt undgå skimmel i en kirke, da det kan udvikle sig til et arbejdsmiljøproblem, og det er samtidig skidt for orglet, inventaret og kalkmalerierne”, siger Poul Klenz Larsen.

Gode råd

Brug en affugter, der skal sørge for, at luftfugtigheden er på 60-70 procent i kirken. Luft altid ud i kirken efter brug, men husk at det ikke er muligt at regulere luftfugtigheden alene ved udluftning.

Etabler mekanisk ventilation af hulrum under trægulve, hvor det er muligt. Få orgelbygger til at montere et luftfilter på indsugningen til orgelblæseren.

Han fortæller også, at skimmelsvamp meget ofte bliver opdaget af nogle blandt personale eller gæster, som kan fornemme skimmelsvampen:

“Hovedparten af os bliver ikke påvirket af skimmelsvamp, men nogle er sensitive over for skimmelsvamp og oplever et ubehag eller bliver syge. Tidligere var man ikke så opmærksom på de helbreds-mæssige gener, men det er vi heldigvis blevet bedre til”.

Ofte galt under gulvet og i orglet

Ifølge Poul Klenz Larsen er middelalderkirkerne nærmest bygget til at udvikle skimmelsvamp, og dertil kommer den måde, de bliver brugt på.

“De er ikke isoleret mod fugt eller kulde. Hverken gulv, vægge eller hvælvinger, og det betyder, at der er områder, der er velegnet til at udvikle skimmelsvamp. For eksempel gulvene. Mange af dem er lagt på strør, og det betyder, at der er et hulrum under gulvet, hvor der er dejlig fugtigt. En del steder er der åbninger i gulvet for at ventilere luften, men det er slet ikke nok til at få fugten ud. Til gengæld kan der komme en masse skidt og støv ned, som er godt for skimmelsporene. Hule gulve er noget bras, men man kan få affugtere, der også kan affugte luften under gulvet”.

Orglet er en anden stor skimmelskurk i kirkerne ifølge Poul Klenz Larsen:

“Det er en stor kasse, som er fuldstændig umulig at rengøre. Der kommer en masse støv ind, og der er perioder med høj luftfugtighed i kirken”.

Måden kirkerne bruges på, kan også have indvirkning. En del kirker varmes kun op, før de skal bruges.

“Men det kan de faktisk godt tåle. Husk på, at middelalderkirkerne stod i mange år, uden at blive varmet op. I dag kan man styre fugten i rummet uafhængig af opvarmningen”.

Så derfor er hovedbudskabet fra Kirkeministeriets varme-, energi- og klimakonsulent for alle landets kirker, Poul Klenz Larsen:

“Det er nemt at undgå for høj luftfugtighed med en affugter. Den skal bare styres rigtigt”. ■

I Haderslev Domprovsti arbejder man flere steder med at udtage kirkens jorde af drift. Det sker i nært samarbejde med kommunen. Men der er benspænd undervejs.

Sammen om at afhjælpe klimakrise

Haderslev Domprovsti har et tæt samarbejde med Haderslev Kommune om muligheden for at inddrage jordstykker, for eksempel lavbundslande, i forskellige projekter sammen med kommunen og andre aktører som f.eks. Growing Trees Network. I maj blev samarbejdet mellem parterne markeret med underskrifter på træskiver. Domprovst Torben Hjul Andersen ses længst til højre.

Foto: Green Trees Network.

I Haderslev Domprovsti har man en hel del jord fordelt over de enkelte sogne. Fra den fedeste landbrugsjord til det rene sand. Meget dyrkes som agerbrug. Noget bliver brugt til skovbrug. Andet jord til afgræsning. I alt 488 hektarer. Fremover skal en del af jorden tages ud af drift eller drives på en anden måde.

“Vi er jo alle sammen forpligtet på at afhjælpe de tre store kriser: Forurening, biodiversitet og klimakrisen. Derfor skal vi også bidrage som kirke, som institution. Vi er en del af løsningen. Vi skal bidrage på alle de måder, vi kan, og en af måderne er at kigge på vores jord”, siger domprovst Torben Hjul Andersen og fortsætter: “Vi er også meget åbne om, at vi har meget forskellig jord, fra fuldfed landbrugsjord til sand, og det skal vi have respekt for. Vi skal jo ikke tage den

fede landbrugsjord ud af drift eller lægge den om til skov”.

For at få et overblik over domprovstiets samlede jordarealer og især, hvor det giver bedst mening at kigge på jordens fremtid, arbejder domprovstiet tæt sammen med Haderslev Kommune. Eller sagt på en anden måde, det sker i samskabelse. Det var en medarbejder fra kommunen, der selv kontaktede domprovstiet.

“Medarbejderen vidste, at vi har meget jord, og da han henvender sig, siger vi HURRA – lad os mødes. Han har været med på et formandsmøde for at fortælle om muligheden for at omlægge eller udtage landbrugsjord af drift. Vi taler videre med menighedsrådene og kigger på, om der er jord, der er svær at forpagte ud, eller som af andre årsager kan

komme i spil. Vi har et rigtig godt samarbejde med kommunen", siger Torben Hjul Andersen.

De første projekter

Helt konkret har domsognet ti hektar jord, som hidtil har været forpagtet ud til konventionelt landbrug. En gruppe i Haderslev er ved at samle landmænd, som kan være interesseret i at forpagte jorden med henblik på at lægge det om til regenerativt landbrug. Det betyder, at frugtbarheden skal tilbage til jorden bl.a. ved naturlig gødning, at jorden skal være dækket året rundt, og at jorden skal bearbejdes mindst muligt.

Højrup Sogn har lavbundsjord, som hidtil har været forpagtet ud til landbrug, men som nu er en del af et stort projekt mellem Haderslev og Tønder Kommune. Det går ud på, at lavbundsjordene skal ud af drift, og drænen skal ødelægges. Domprovsti og Højrup Sogn har deltaget i flere møder med embedsmænd fra de to kommuner.

"Vi er i tæt dialog med menighedsrådene og, hvordan vi griber det her an. Det er en rigtig spændende, udfordrende og til tider problematisk proces. Det er menighedsrådene, der ejer jorden, og vi i provstiudvalget skal godkende de aftaler, som menighedsrådene indgår. Provstiudvalget kan ikke sige, hvad de enkelte menighedsråd skal. Det skal ske i en fælles samtale. Selvfølgelig kan der opstå uenighed i provstiudvalget og i menighedsrådene og også mellem menighedsråd og provstiudvalg", siger Torben Hjul Andersen og tilføjer: "Jeg synes nu først og fremmest, at det er spændende. Vi er mennesker, der er engagerede, og det er en kæmpe styrke, men det gør det også somme tider besværligt. Det her er ikke de hurtige handlingers sted, men i stedet den grundige samtale".

Færre indtægter

Samlet set har menighedsrådene i Haderslev Domprovsti en indtægt ved forpagtning af jord eller drift af skov på 2,2 millioner kroner. Det kommer derfor til at koste for de sogne, som for eksempel trækker jorden ud af drift.

"Vi er helt åbne om, at det kommer til at koste lidt at lægge om, og det må godt koste noget, men vi vil ikke sætte det hele over styr. Derfor skal vi gøre det fornuftigt og tage den jord ud, som giver mest effekt for færrest penge", siger Torben Hjul Andersen.

Han peger på flere knaster i den grønne omstilling i forhold til kirken. Et par af dem er han med til at forsøge at rejse politisk. Folkekirken har sat sig som mål at nå en 70-procents reduktion af CO₂-udledningen i 2030, og i Torben Hjul Andersens øjne kan det mål kun nås ved at udtage jord af drift. "Men for eksempel Nørrebro Provsti har jo ikke jord. Vi planter til gengæld gerne træer for dem, og det kan ske i en slags udligningsordning, hvor de betaler for at rejse skov på domprovstiets jord", siger Torben Hjul Andersen. Når det gælder skovrejsning, ligger der også en knast ifølge dom-

"Vi er jo alle sammen forpligtet på at afhjælpe de tre store kriser: Forurening, biodiversitet og klimakrisen. Derfor skal vi også bidrage som kirke, som institution. Vi er en del af løsningen. Vi skal bidrage på alle de måder, vi kan, og en af måderne er at kigge på vores jord."

Domprovst Torben Hjul Andersen

provsten, for en landmand, der vil rejse skov på sin jord, kan få et pænt tilskud pr. hektar. Hvis kirken selv vil rejse skov, kan den ikke få del i den tilskudsordning. Det prøver kirken også at rejse politisk.

Endelig tager det rigtig meget tid at holde rede i de forskellige støtteordninger. Der er støtteordninger, der gælder for landmænd, men hvordan hænger det sammen med den kirkelige lovgivning. Der er meget få, der har overblikket over hele lovgivningen.

"I Haderslev Domprovsti er vi så heldige, at vores provstisekretær Lene Skøtt ved rigtig meget om emnet, men vi mangler en konsulent, der har det fulde overblik og kan rådgive os jordstykke for jordstykke", siger Torben Hjul Andersen. ■

I disse år dukker flere og flere samarbejder op, der er sket i samskabelse mellem kirke, det offentlige og civilsamfundet. Det betyder ifølge provst Esben Thusgård, at kirken skal reflektere over sin opgave i forhold til samfundsmæssige problemer, lige fra unges mistrivsel til klimakrise.

Samskabelse – for samfundets skyld

Ordet *samskabelse* dukker efterhånden ofte op. Det sker, når opgaver og problemer er større, end en enkelt instans alene kan løse dem, og flere parter derfor går sammen for at finde nye løsninger. Med kirken som en del af løsningen.

“Når vi taler om emner som sociale problemer eller klimakrise, har vi fat i nogle problemstillinger, der er større, end folkekirken eller kommunen eller hvilken som helst anden organisation eller institution selv kan løse. Vi er nødt til at hjælpe hinanden med den faglighed og det perspektiv på opgaven, som vi hver især kan bidrage med. Der ligger ikke en færdig løsning for enden af vejen. Der er ikke en bestemt faglighed, der kan løse opgaverne, men sammen kan vi måske nå et stykke ad vejen”.

Sådan siger Esben Thusgård, provst i Aarhus Nordre Provsti og medforfatter til bogen “Skabelse og samskabelse – Folkekirken på vej ud af skabet?” Han tilføjer:

“Hvis vi tager den grønne omstilling: Her er der nogle, der har viden om emnet. Andre har nogle ressourcer, mens andre igen har noget jord. Uagtet at det kan være bøvlet med lovgivningen, prøver parterne ved fælles hjælp at finde løsninger og få enderne til at nå sammen”.

Det er blevet sagt, at samskabelse er en gave til folkekirken. Hvordan skal det forstås?

“Samskabelse bliver en ny vigtig måde for folkekirken at være i verden på og at forstå sin egen rolle. Samskabelse har et element af selvrefleksion, hvor vi overordnet ser på, hvad kirkens rolle er. En rolle, som bliver meget konkret, når vi for eksempel taler om den grønne omstilling, sorg og unges mistrivsel. For hvad er folkekirkens rolle i forhold til de emner? Det er vi i kirken nødt til at reflektere over, og dermed er gaven jo givet.

“Samskabelse bliver en ny vigtig måde for folkekirken at være i verden på og at forstå sin egen rolle.”

Provst Esben Thusgård

Vi skal tænke folkekirken på en ny måde, for hvad er kirkens rolle i verden og i lokalsamfundet?

Bogen *Skabelse og samskabelse* blev til efter, at Aarhus Stift inden corona havde holdt to meget velbesøgte konferencer om samskabelse, hvor kommune, kirke og institutioner går sammen om samfundsmæssige opgaver. Et eksempel på samskabelse i Aarhus er Aarhus Vinterherberg, der er skabt af Aarhus Kommune og Folkekirken i Aarhus. Vinterherberget er primært et tilbud til hjemløse migranter, der opholder sig lovligt i Danmark. Ud over kommunen og Folkekirken i Aarhus er Røde Kors, Kirkens Korshær, Blå Kors også med.

Hvad kan kirken i forhold til samskabelse?

“Den kan flere ting. Jeg er optaget af det, som den tidligere stadsdirektør i Århus, Niels Højbjerg, engang sagde: “Kirken er et magtfrit rum”. I det magtfrie rum kan vi godt tale, om det, du synes, er svært, uden at der er journalpligt, og uden at det kan få konsekvenser for din kontanthjælp eller tilskud til det ene og andet. Det er et sted, hvor man kan lufte sine tanker om dette og hint, uden at der følger en masse akutte handlinger med, som man ikke lige kan overskue konsekvenserne af.

Er samskabelse ikke bare en ny måde at sige samarbejde på?

“Samarbejde er om en kendt opgave, hvor rollerne og kompetencerne er givet på forhånd. Samskabelse er mere kreativ, hvor vi gerne tager udgangspunkt i et problem, som ingen har løsningen/patent på, men hvor parterne bidrager med perspektiver fra hvert sit sted. Rollerne er ikke givet på forhånd, men til forhandling undervejs”.

“Og så synes jeg, at det fra tid til anden giver mening med nye ord, da de kan sætte nye perspektiver og nuancer på de fælles interesser, og hvordan vi griber fat om dem. Det giver en åbenhed for, at vi kan gribe fat i opgaverne på nye måder”.

Hvor ligger faldgruberne?

“Når man går ind i samskabelse, skal man være fuldstændig klar over, hvad det er, man kommer med. At man er kirke, og hvad man står for. Det er det første værn mod faldgruberne. Man skal ikke sælge sin identitet eller faglighed. Man kan godt finde faldgruberne, og de steder hvor det kradser. Man skal ikke gå ind i det, fordi det er let, men fordi det er vigtigt”. ■

”Folkekirken står nemlig i en situation, hvor den har brug for at nytænke sin samfundsmæssige rolle for at blive ved med at være nærværende og relevant for flere end de få procent af borgerne, som udgør kirkens trofaste brugergruppe”.

*Citat fra forordet til bogen
”Skabelse og samskabelse” udgivet 2021*

En bog om samskabelse

Bogen ”Skabelse og samskabelse – Folkekirken på vej ud af skabet” blev til efter, at der i Aarhus Stift blev afholdt to konferencer med titlen ”Fælles om det sociale ansvar”.

Biskop Henrik Wigh-Poulsen havde inviteret kirker, kommuner og civilsamfundet for at undersøge mulighederne for

at rykke tættere sammen om samfundsmæssige opgaver. Provst Esben Thusgård deltog i konferencen lige som Erling Andersen fra FUV, og Anne Tortzen, leder af Center for Borgerdialog. De tre deltagere satte sig sammen for at skrive en bog om samskabelse og har blandt andet interviewet folk fra projekter, der er samskabte.

Mere uro. Ligeglade. Bange for at sige noget. Det er nogle af de udfordringer, præsterne møder, når de skal undervise konfirmanderne.

Konfirmanderne har ændret sig

Inge Lindhardt Mikkelsen har også lagt mærke til det. Konfirmanderne har ændret sig. Hun har i 20 år undervist konfirmander, og i de senere år er der sket en ændring, på godt og ondt. "Konfirmanderne er i dag mere bange for at sige noget i undervisningen. De er optaget af, om nogen af de andre griner, hvis de siger noget. Denne optagethed af, hvad andre tænker om "mig", er mere udpræget, end den var tidligere", siger Inge Lindhardt Mikkelsen, sognepræst i Aastrup og Vonsbæk Sogne.

Hun arbejder derfor selv med at skabe så trygt et rum for konfirmanderne, så de tør sige noget blandt andet ved at udstille sig selv. "Jeg siger sommetider, at det her er jeg heller ikke så god til for at vise, at den usikkerhed, de oplever, er vi fælles om. Hvis vi deler den, er den ikke så slem".

I de senere år er der sat fokus på undervisningen af konfirmander. Flere og flere præster synes, det er blevet sværere at undervise konfirmander. Der er mere uro i lokalet. Nogle ved ikke, om de gider at være med, og andre forventer, at undervisningen skal være sjov hele tiden.

I begyndelsen af 2024 blev der holdt en konference om "Koks i konfirmandstuen". Her blev der blandt andet talt om, at der i klasserne i gennemsnit er fire elever, der har brug for støtteordninger i undervisningen. I konfirmandstuen er præsterne alene med alle elever. Efter konferencen er der kommet en kursusrække for præster med samme titel, som Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter udbyder.

De vogter på hinanden

Flere præster taler om, at de unge vogter på hinanden, og Inge Lindhardt Mikkelsen tror, at det er et resultat af de unges intensive brug af sociale medier. "De oplever hele tiden, at der er nogen, der har et blik på dem, og derfor er det vigtigt for dem hele tiden at være bevidste om, hvad man siger, og hvad man gør. Det er et vilkår lige nu, men jeg tror, de bliver klogere, og at de bliver mere bevidste om, at de sociale medier også har en negativ virkning".

Omvendt oplever præsten i Aastrup Vonsbæk Sogne også, at de unge er mere reflekterende, end de var før i tiden. Vel at mærke på godt og ondt.

"For 20 år siden havde de stor tillid til, at alt bliver godt, og at vi får det bedre og bedre. Den tillid er væk. De alvorlige vilkår i verden som for eksempel klimakrise fylder meget i deres bevidsthed. Men det giver også mulighed for en ekstra dybde i undervisningen", siger Inge Lindhardt Mikkelsen.

Bibelfortælling giver ro

Hun har selv oplevet i sin undervisning, at der falder ro over konfirmanderne, når de hører bibelfortællinger. Derfor har hun sammen med tre præstekolleger lagt sidste hånd på et nyt materiale til undervisning af konfirmander. Det består af 30 bibelfortællinger, som tager fat på eksistentielle temaer. "Vi har alle oplevet, at fortællinger er noget, som giver konfirmanderne ro. Og nej, det er ikke bare for at slumre. De er opmærksomme, og det fungerer for dem bare at skulle lytte. Så i stedet for at hælde informationer ned over dem, skal de lytte og gøre sig nogle tanker".

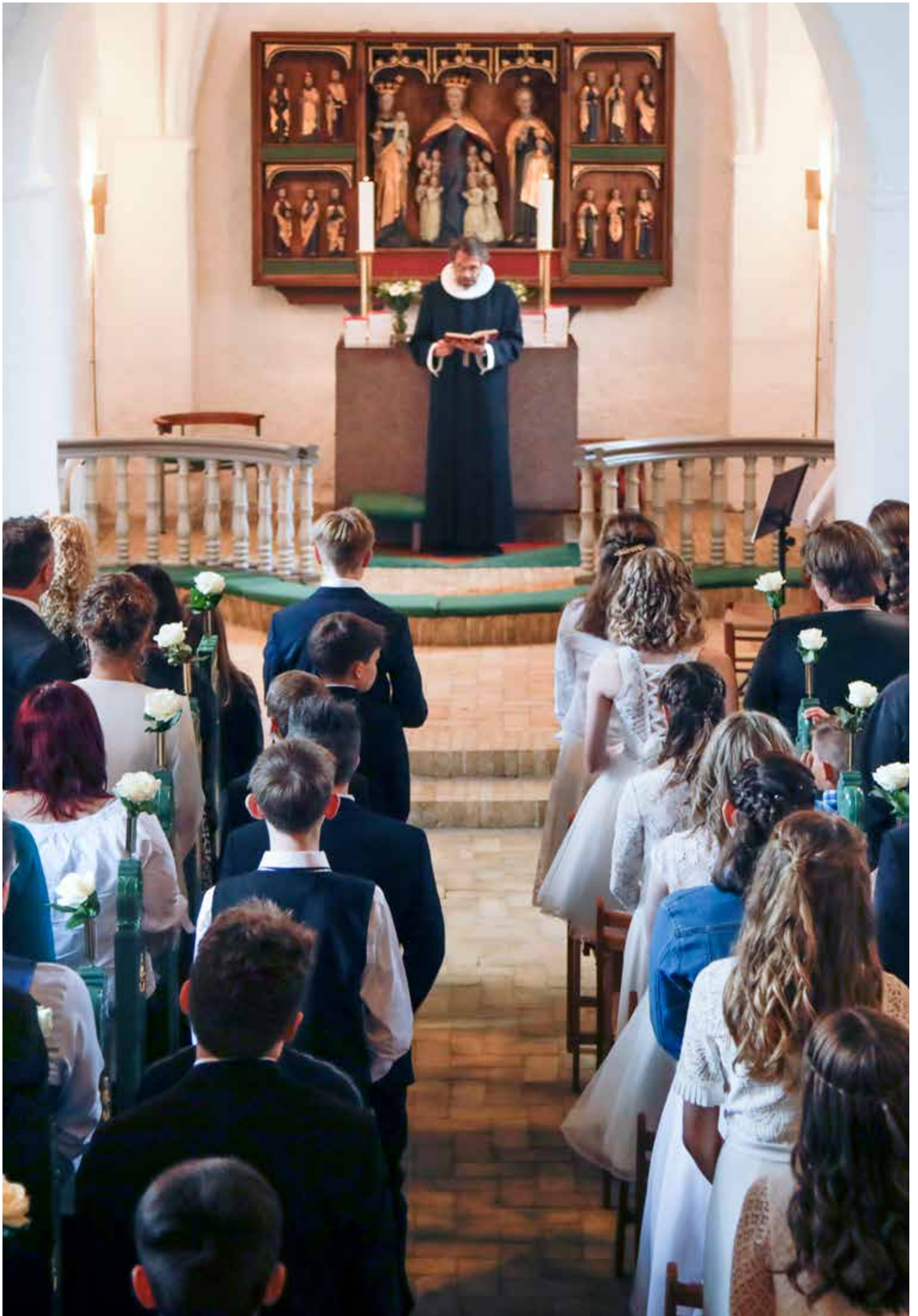
De 30 bibelfortællinger relaterer sig til konfirmandernes egen erfaringsverden. Det kan være fortællinger om jalousi, skyld, ensomhed, glæde.

"Det eksistentielle i fortællingerne er meget tydeligt. Det er for eksempel historien om Kain og Abel, der handler om søskendejalousi. Det kan give en snak om, hvad jalousi er".

Til hvert emne er der et tænkespørgsmål. Konfirmanderne får en notesbog, hvor de kan skrive deres egne refleksioner ned – uden at deres tanker skal op og vendes i plenum. ■

Undervisningsmaterialet til konfirmander er udviklet af Inge Lindhardt Mikkelsen, Sofie Eriksen, sognepræst i domkirken, og to præster fra Ribe Stift: Charlotte Loch og Mette Hviid. Det udkommer i 2025 fra Bibelskabets Forlag.

Præsterne kan tilbyde ro og et åndehul i konfirmandforberedelsen, og det er en stor gave til de unge. Det kræver bare, at man forstår de unges vilkår, som har ændret sig meget i de senere år, siger Lisbet Eldrup, skolekonsulent.

Præstation og feedback præger unges hverdag

Hvordan ser jeg ud? Er det godt nok? Og hvad mon de andre tænker om mig, hvis jeg siger noget?

De unge skal i dag præstere, og det skal gå stærkt. Det præger selvfølgelig deres liv og hverdag.

“De unge set med mine øjne er i dag præget af en præstationskultur. Både i skolen, i samfundet og også i det skærmlev, de har. Tempoet er højt, og det handler meget om præstation, hvor de konstant måler sig i forhold til andre”, siger Lisbet Eldrup, selvstændig skolekonsulent, der også er forældre- og ungerådgiver.

De unge er vant til det. Det hører deres samtid til, og derfor er præstationskulturen en del af deres hverdag. “Det skal man tage rigtig alvorligt, når man står med de unge. Jeg har engang spurgt nogle unge, om det ikke var et enormt pres hele tiden at skulle forholde sig til skærmen og de sociale medier. Jeg fik ikke rigtigt noget svar. Det var ikke, fordi de ikke ville svare, men de forstod faktisk ikke mit spørgsmål, for i deres optik kan det ikke være anderledes”.

Lisbet Eldrup har sit eget bud på, hvorfor det er sådan i dag: “For 20 år siden kunne man som elev få lov bare “at være”. I dag er der hele tiden en vurdering af mig selv, af hvad de andre tænker om mig, og skolen er i høj grad også præget af feedbackkultur. Feedback er der i sig selv ikke noget forkert i, men de unge er, i højere grad end tidligere, påvirket af feedbackkulturen og føler, at de skal præstere både i den virkelige og digitale verden. For egen regning vil jeg sige, at jeg tror, at det øgede forbrug af skærm har langt større indvirkning, end vi umiddelbart lige er bevidste om”.

Forstå dem og stil krav

Hvad gør man så, når man som præst står med de unge, der ikke rigtigt ved, om de gider at deltage i konfirmandforberedelsen, er urolige eller sidder og vogter på hinanden?

“Præsten kan tilbyde noget andet i form af ro, ingen skærmtid og et åndehul uden feedback. Det er en stor gave til de unge at få den mulighed. Og det er en fordel, hvis præsten samtidig kan trække på viden om de unges kultur og med den viden kigge om bag deres adfærd. Så forstår man dem bedre og kan forholde sig til den virkelighed, de kommer med og er præget af. Det betyder ikke, at man ikke kan stille krav til de unge, når man som præst oplever, de har det svært ved at opføre sig ordentligt og deltage på en konstruktiv måde. Vi skal som undervisere stadig turde stille krav til de unge, men vi er nødt til at stille realistiske krav ud fra det udgangspunkt, de kommer med”.

“Hvis man som underviser har stillet for store krav, skal man turde at træde tilbage og sige: “Jeg havde håbet, at vi kunne gøre det sådan, men jeg har skudt over mål. Nu gør vi i stedet sådan, er I med på det? Så føler de unge, at de bliver set og hørt, og de unge har rigtig meget brug for at blive taget alvorligt”.

“Vi skal selvfølgelig altid huske, at det er de voksnes ansvar at styre og sætte rammerne, men eleverne kan og vil faktisk gerne være medansvarlige. Der er en tendens til, at de unge involverer forældrene meget mere end tidligere, og de er generelt meget vant til at tale med voksne og blive hørt”.

Samtidig er det ifølge Lisbet Eldrup vigtigt at være sig meget bevidst, at konfirmanderne stadig er børn og ikke får for meget ansvar. “De unge har i dag alt for meget ansvar, blandt andet i forhold til at få fællesskaberne til at fungere. Det sker, når de voksne med gode intentioner ønsker at inddrage de unge og give dem ansvar, men i stedet kommer til at overlade ansvaret til dem. De skal naturligvis inddrages, ses og høres, da det er meningsfuldt for dem, og det har samtidig en almindelig funktion. Men det er altid den voksne, der har det overordnede ansvar”. ■

Konsulentens gode råd

Når Lisbet Eldrup er ude for at observere klasser, arbejder hun især med tre faktorer, der skal på plads, for at læreren eller præsten kan fungere som klasseleder.

Rammerne. Hvordan sidder de unge? Hvad med telefoner? Skal de have pauser? Er der en tydelig dagsorden? Det og mange andre rammesættende forhold bør overvejes grundigt, for "det har større betydning, end man lige tror", som Lisbet Eldrup siger.

Relationen mellem præst og elev og eleverne imellem. Det relationelle har ifølge Lisbet Eldrup den allerstørste betydning. "Og her er præsterne udfordret, fordi man som præst skal nå at skabe en relation på ingen tid". En måde at starte på kan være at få lavet nogle aftaler for måden, man er sammen på, når der er konfirmationsundervisning.

Undervisningen. Er jeg som underviser tydelig? Forstår de, hvad jeg siger? Forstår de, hvad det er, der skal ske i dag, i næste opgave, lige nu? "En væsentlig overvejelse som mange kan have glæde af at fokusere på er, hvor meget taler jeg (præsten), kontra hvor aktive er eleverne. Min oplevelse er, at eleverne i dag holder af at være langt mere aktive og kommunikerende selv", siger Lisbet Eldrup og fortsætter: "Hvis man i sin forberedelse er bevidst om rammer, det relationelle og selve undervisningen, er man faktisk ret langt". Hvis der stadig er uro, kan man tage en snak med den unge inden eller efter undervisningen. Eventuelt tale med forældrene.

"Et godt greb kan også være at give eleven en konkret opgave, som skal løses, og som kan være en succes. En vigtig rolle for fællesskabet", slutter Lisbet Eldrup.

På mange måder ligner Dansk Kirke i Sydslesvig den danske folkekirke, men på væsentlige punkter er vilkårene meget anderledes. Kirkelivet er helt afhængigt af de mange frivillige, og medlemmerne er spredt ud over et stort område.

Kirkerådet samler en kirke spredt over hele Sydslesvig

Den danske kirke i Sydslesvig dækker et langt større område, end den geografi, som Haderslev Stift strækker sig over. Fra Grænsen til Ejderen, og fra Kiel til Aventoft.

De omkring 5.500 medlemmer over 18 år af den danske kirke fordeler sig over de mere end 5.000 kvadratkilometer, som udgør Sydslesvig. Ifølge provst Hasse Neldeberg Jørgensen er kirkens berøringsflade dog langt større end antallet af registrerede medlemmer. Det er et meget stort område, men der er samling på medlemmer og menigheder. Mange menigheder er samlet i pastorater, og alle menigheder er samlet i seks kredse. Øverst sidder Kirkerådet, der består af seks repræsentanter fra hver af de seks kredse. Lige med den undtagelse at Flensborg-kredsen er så stor, at de kan sende to repræsentanter. Provsten er født formand, og præsterne har tre repræsentanter i Kirkerå-

Provst Hasse Neldeberg Jørgensen, t.v., og Uwe Nissen er henholdsvis formand og næstformand i Kirkerådet, der er det øverste organ i Dansk Kirke i Sydslesvig.

Foto: Jonas Ahlstrøm.

---

det. Og så er Kirkerådet slet ikke øverste myndighed. Det er den årlige kirkedag, der svarer til en generalforsamling, hvor repræsentanter fra menighederne mødes og hører Kirkerådets beretning og debatterer forskellige emner.

Strukturændring opgivet

I 2025 skal der være valg til Kirkerådet. Det vil sige, at de seks kredse skal vælge deres repræsentanter til Kirkerådet. Egentlig havde Kirkerådet lagt op til, at der kun skulle være fire kredse. Mest fordi man i Kirkerådet tænkte, det

kunne være en god ide at tage hensyn til den demografiske udvikling, der betyder, at flere og flere rykker fra land til by, og at der bliver længere mellem medlemmerne i menighederne på landet.

Men nej. Det var det tydelige svar fra kredsene, da 120 mødte op til et stormøde om emnet i Flensborg. Alle kredse ville gerne holde fat i de seks kredse af hensyn til nærdemokratiet. "Der var helt entydigt stemning for at bevare de seks kredse. Man ønsker, at alle seks kredse fortsat er repræsenteret i Kirkerådet, og man vil gerne bevare muligheden for at kunne tage interne drøftelser på de to til tre møder hver kreds holder årligt", fortæller Hasse Neldeberg Jørgensen, provst for Dansk Kirke i Sydslesvig.

Det fortsætter altså med at være, som det hidtil har været, og det har provsten det ganske glimrende med: "Personligt synes jeg, det er en markant styrke, at man vil værne om nærdemokratiet, men det fordrer, at nærdemokratiet ude omkring virker, og det er klart, at de steder, hvor der ikke bor mange, vil der være mere arbejde til dem, der er".

Alle stillinger besat

I de senere år er flere menigheder lagt sammen til pastora-ter, og i dag er der 21 præster til at dække alle pastora-ter. Både provst og Kirkerådet har i de seneste seks år brugt meget tid på at besætte ledige præstestillinger.

"En menighed uden præst mangler noget. Det giver et tomrum. Derfor har det været helt essentielt for os at få besat alle stillinger", siger næstformand i Kirkerådet, Uwe Nissen.

Derfor var glæden også stor, da alle stillinger var besat ved årsskiftet 2023/2024. I de snart seks år Hasse Neldeberg Jørgensen har været provst, er der ansat 14 præster. Og det er ikke kun godt for menighederne. Det er ifølge provsten også godt for præstekollegiet, for det giver en god dynamik. Senest har Kirkerådet været med til at ansætte en børne- og ungepræst og samtidig styrke organisationen "Menighedernes Børne- og Ungearbejde". Den nye præst bor i Slesvig og skal understøtte børne- og ungearbejdet i hele landsdelen. Provsten og Kirkerådet har nær og kontinuerlig kontakt til de andre mindretalsinstitutioner i Sydslesvig, f.eks. Dansk Skoleforening med over 6.000 elever på skolerne spredt ud over hele Sydslesvig.

Dansk Kirke i Sydslesvig ligner på flere måder den danske folkekirke, men med nogle væsentlige forskelle. Ved ansættelse af en præst er det lige som i Danmark menighedsrådet, der indstiller til provsten, hvem der skal ansættes, og provsten og biskop Marianne Christiansen udtaler sig om indstillingen. Præsten bliver så ansat af DSUK – Danske Sømands- og Udlandskirker, der netop har skiftet navn til Dansk Kirke i Udlandet.

"Uden de frivilliges arbejde ville vores menighedsliv været meget lille".

Uwe Nissen, næstformand i Kirkerådet

Når det kommer til økonomien, ser det noget anderledes ud. Præstelønninger er betalt af den danske stat, og præsteboliger vedligeholdes for danske bevillinger, men selve kirkelivet ude i menighederne er kun muligt ved en stor indsats fra de frivillige.

"Uden de frivilliges arbejde ville vores menighedsliv været meget lille. Jeg er selv engageret i spaghettigudstjernerne i Nordvest, fordi jeg gerne vil være med til at lave aktiviteter, der kan få de unge ind i vores menighed", fortæller Uwe Nissen, der til daglig er leder af Medelby Danske Skole.

Pengene til menighedsarbejdet kommer primært fra de medlemsbidrag, som medlemmerne af Dansk Kirke i Sydslesvig betaler. Som 18-årig kan man melde sig ind i kirken. Størstedelen af pengene bliver ude i menighederne. Kun en lille del går til Kirkerådet og dermed til den danske kirkes administrative opgaver på kirkekontoret i Flensborg. Løn til administrationen dækkes af finanslovsbevillingen fra Danmark. "Alle menigheder har egne vedtægter, og de er ikke ens fra menighedsråd til menighedsråd, og det vil vi i Kirkerådet gerne modificere", siger næstformand Uwe Nissen.

Nyt samarbejde over grænsen

Kirkerådet er også ansvarlig for, at Dansk Kirke i Sydslesvig er kirke på den danske folkekirkes præmisser. Eller som der står i de ansættelsesbreve til præsterne, som kong Frederik underskriver: "...lever op til de almindelige folkekirkelige foreskrifter".

Både provst Hasse Neldeberg Jørgensen og Uwe Nissen hylder de gode forbindelser, der er til kirken på den anden side af grænsen. Biskop Marianne Christiansen har tilsynsmyndigheden, og provsten har senest fået en observatørpost i stiftsrådet i Haderslev Stift. Præsterne har længe haft gode forbindelser til kollegerne i Haderslev Stift, og senest har Kirkerådet indgået en aftale om samarbejde med Den Sønderjyske Distriktsforening i Menighedsrådsforeningen.

"Samarbejdet på tværs af grænsen er uundværligt for os", siger Hasse Neldeberg Jørgensen. ■

Luther blev en øjenåbner

Jens Henrik Overgaard Kristiansen

Født i 1965 og vokset op på en lille gård i Thorupvang nord for Farsø. Gift med Helle, der arbejder på et bosted. Far til fire voksne børn.

1980-82

Organist for Farsø Grundtvigske Frimenighed

1984

HF-eksamen fra Ranum Statsseminarium

1984-85

Specialarbejder på Farsø Møbelfabrik

1994

Cand.theol. fra Aarhus Universitet

1994-2001

Personale- og projektmedarbejder på Sudanmissionens hovedkontor i Christiansfeld

2001-2002

Udsendt til Nigeria

2002-2009

Leder af Sudanmissionens informationsafdeling

2002-09

Kurser ikommunikation, pressehåndtering, medier og fundraising

2009-2023

Sognepræst i Vamdrup og Hjarup sogne

2023

Provst i Hedensted Provsti

❖ Fra landbrug til Luther

Jeg er født på en lille gård med 40 tønder land i Vesthimmerland, og der stod ikke skrevet over min vugge, at jeg skulle være præst. Min far syntes, det kunne være en god ide, at jeg skulle overtage gården, men der var ikke noget pres. Da jeg tog HF, valgte jeg fagene matematik, fysik, kemi, for at kunne søge ind på agronomstudiet. På et tidspunkt havde vi en studieuge, hvor vi selv måtte vælge et emne, vi skulle fordybe os i, og jeg valgte at skrive om Luther og hans retfærdiggørelsestanke. Da jeg sad og skrev, tænkte jeg: "Wauw! Fedt bare at bruge tiden på at dykke ned i teologien".

❖ 15 år og orgelspiller

Det kirkelige har aldrig været fremmed for mig. Min mor var organist i et par små sogne. Mine to søstre, der var noget ældre, blev organister, og min far sad i menighedsrådet. Allerede som 15-årig spillede jeg orgel i den grundtvigske frimenighed, der et par gange om måneden lånte Farsø Kirke. De manglede en organist og spurgte på musikskolen, om der var en elev, der kunne spille orgel. Skolen pegede på mig. Jeg spillede klaver og havde snust til orglet, men syntes, det var for svært, men da jeg hørte, at jeg ville få 150 kroner pr. tjeneste, var det som om, motivationen var der. Sang og musik har fulgt mig hele tiden.

❖ Nigeria

Børnene Jonas, Karina og Anna på motorcykel med far i Nigeria.

❖ Forlænget bryllupsrejse i Israel

Helle og jeg var kun 20 og 21 år, da vi blev gift, og som nygifte tog vi til Jerusalem som kirkevolontører. Jeg var tilknyttet den danske præst og var kontaktperson i organisationen Meet the People of Israel, hvor jeg skulle hjælpe i de kibbutzer, hvor der var unge, danske volontører.

Det ophold blev en øjenåbner. Som helt ung og nygift lærer man meget om sig selv og sine egne grænser i mødet med de mange religioner og de mange mennesker, vi traf. Da vi tog hjem, var vi fast besluttede på, at vi ville leve på den måde, som vi mødte i Israel: "Hvad du ikke når i dag, kan du nå i morgen". Men vi var kun hjemme i Danmark en uge, så var vi inde i møllen igen.

❖ Fantastisk og barsk år

Da jeg blev præst i 1994, var der ikke mange embeder at søge. I stedet blev jeg missionssekretær i Sudanmissionen, der var en god blanding af det kirkelige, forkyndelse, HR, økonomi og administration. På et tidspunkt manglede der et par, som skulle stå for et gæstehjem i Nigerias hovedstad. Vi havde fire børn i alderen 2, 6, 10 og 12 år, men Helle var med på at tage af sted, for børnene kunne gå på en international skole nær hjemmet. Jeg fik ansvaret for 15 ansatte, og der var plads til 45 gæster. Efter en måned opstod der etnisk uro, og folk flygtede fra gaden. Gæstehjemmet blev nu i flere måneder hjem for flygtninge. Det var en barsk start. Det var en fantastisk og en hård tid, og vi tog hjem efter et år. Det var for utrygt med mindre børn.

❖ Fra kommunikation til præstegerning

Hjemme igen blev jeg fristet af en stilling som kommunikationsmedarbejder i Sudanmissionen (*siden 2008 Mission Afrika, red.*) Hvis jeg ikke var blevet præst, var jeg nok blevet journalist, for jeg holder meget af at lytte og spørge ind til folks livshistorier. Pludselig var der gået 14 år i samme organisation, og præstegerningen begyndte at trække i mig. Jeg blev præst i Vamdrup og Hjarup og blev lige så glad for at være præst, som jeg havde været for mit tidligere job. Efter 14 år som præst kunne jeg godt tænke mig at administrere og arbejde med personale, og en provstestilling kunne være interessant. Jeg fik at vide, at provstestillingen kan være bøvlet, men som jeg siger: "Mængden af bøvlet er vist konstant, uanset hvor du er".

Den nye præst i Sottrup Nybøl Sogne har fået hjælp og støtte i den første tid som nyuddannet præst og har også gavn af flere netværk for præster.

Ny præst glad for starthjælp

Matias Tidemand Sørensen var lidt spændt på det møde, han skulle til efter et halvt år som præst i Sottrup Nybøl Sogne. Matias, menighedsrådet, provsten og stiftets uddannelseskonsulent skulle mødes for at tale om forventningsafstemning. Menighedsrådet skulle svare på, hvad de havde forventet af den nye præst, inden han begyndte, og hvilke forventninger de havde nu, efter at han var begyndt? Omvendt skulle Matias, nyansat og helt nyuddannet, også svare på, hvilke forventninger han havde haft til sit arbejde og menighedsrådet, inden han begyndte, og hvad han forventede nu, hvor han var i gang.

"Jeg tænkte godt nok inden mødet, at det måske var lidt meget, at vi alle skulle sidde og snakke om mig på den måde, men jeg må sige: Det var meget givende. Vi fik snakket om det, de syntes, jeg gør godt, og det er jo rart, for arbejdet som præst er ikke særlig målbart. På den anden side fik vi også talt om, hvor jeg hænger lidt. Vi drøftede, hvad jeg selv kan gøre, og hvad vi skal gøre i et samarbejde, jeg og menighedsrådet".

Mødet var en del af det landsdækkende tiltag Ny Præst for nyuddannede præster, hvor stiftsrådet støtter en række lokale kurser. Det er et tiltag, der skal hjælpe de nye præster godt i gang med præstegerningen. Matias Tidemand Sørensen stiftede hurtigt bekendtskab med stiftets uddannelseskonsulent Iben Munkgaard Davids, da han 1. februar 2024 blev ansat som den nye præst i Sottrup Nybøl Sogne. Hun besøgte Matias i præstegården og kunne blandt andet give det fulde overblik over hvilke kurser, han skulle på.

Gode råd fra mentor

Matias fik også ret hurtigt en mentor, Anne-Mette Damkjær Larsen, sognepræst i Ensted Sogn i Aabenraa Provsti. De mødtes og talte om præstearbejdet, og Matias har flere gange kontaktet sin mentor for at få gode råd i forhold til sit arbejde. Som nu den dag, hvor han havde en begravelsessamtale, og de efterlodte ikke havde sagt så meget. Hvad gør man så lige for at komme i gang med at skrive en tale

til begravelsen? Her og i andre situationer kan den erfarne præst komme med gode råd.

Efter et godt et halvt år som præst i Sottrup Nybøl Sogne går Matias glad på arbejde hver dag, og han synes selv, at han og menighedsrådet er et godt match. Tilbuddet Ny præst har hjulpet ham godt i gang, men det er ikke den eneste hjælp, han har fået.

"Jeg har også mødt megen hjælpsomhed hos provst Poul Geil, der altid er parat til at svare på spørgsmål", siger Matias Tidemand Sørensen.

Han har også hurtigt lært mange af sine kolleger at kende. I Sundeved er de omkring en håndfuld præster, der jævnligt mødes og taler om præstearbejdet. Dertil kommer, at der på Als er to jævnaldrende præster, som Matias har læst med, og de mødes jævnligt.

"Vi fik snakket om det, de syntes, jeg gør godt, og det er jo rart, for arbejdet som præst er ikke særlig målbart".

Så Matias føler sig på ingen måde alene og forladt i præstegården i Nybøl. Når han havnede her, er det lidt kærestens skyld, for hun havde været på højskole på egnen og blev meget glad for området. Matias ville gerne være præst i et landsogn, og derfor var parret enig om, at han skulle søge stillingen i Sottrup Nybøl Sogne, da den blev slået op. ■

Privatfoto.

Nye præster skal hurtigt på skolebænken

Der går ikke lang tid, før en helt nyuddannet præst vender tilbage til skolebænken. Den nye præst bliver nemlig i sit første embede mødt med en uddannelsesplan, der omfatter en række kurser ud over samtaler, forløb med uddannelseskonsulent og mentor – alt sammen for at give den nyuddannede præst en god start i sit første embede. Ny Præst-ordningen trådte i kraft i 2018 og er en obligatorisk efteruddannelse, der varer to år. I Haderslev Stift møder de nyuddannede præster hurtigt uddannelseskonsulent Iben Munkgaard Davids, der også er sognepræst i Brændkjærkirken i Kolding. Hun præsenterer den nye præst for de mange kurser, samtaler, sparringsforløb med mere på sogne-, provsti- og stiftsniveau.

På stiftsniveau arrangeres for eksempel kursus i krop og stemmeføring og embedsforståelse. Der er et en-dages kursus i religionspædagogik, og der er en mentorordning, hvor biskoppen udpeger en præst, der kan være mentor for den nye præst.

På provstiniveau sørger man for introduktion til Folkekirkens Intranet, og der arrangeres en introduktions- og afrundingssamtale med præst, provst og uddannelseskonsulent.

På sogneniveau er der en samtale, hvor man afstemmer forventninger, med menighedsråd, præst, provst og evt. uddannelseskonsulent. Der er også en afrundingssamtale med menighedsråd, præst og provst. Der er sparring om gudstjeneste, liturgi og prædiken med biskoppen og sparring om konfirmationsforberedelse ved stiftets religionspædagogiske konsulent.

FUV (Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter) udbyder en række kurser, som de nye præster skal gennemføre.

Ovenstående er kun et udpluk af de mange tilbud i Ny Præst. ■

Med næsen i navneloven

Charlotte Jacquet Holm Olesen, 58 år, blev kordegn ved en blanding af tilfælde og bevidst valg. Hun nu ansat tre dage om ugen i Sct. Johannes Sogn i Vejle, hvor hun også skal være med til at udvikle en kommunikationsprofil. Derudover er hun ansat to dage om ugen i Skibet Sogn.

Hvorfor landede du et job i folkekirken?

"Jeg er oprindelig uddannet i dansk og kulturformidling ved Syddansk Universitet og har arbejdet med udvikling og koordinering i projekter. På et tidspunkt blev jeg arbejdsløs, og en veninde, der er præst, syntes, jeg skulle prøve at være kirketjener. Det var jeg et år i Sct. Nicolai Kirke i Vejle og fik øje på jobbet som kordegn. Sådan et job kunne jeg godt tænke mig at lande en dag. Jeg tog uddannelsen som kordegn i min fritid, da jeg var tilbage i udviklingsjobs, og en dag tænkte jeg: *Nu er det nu*".

Hvad er det mest udfordrende ved dit job?

"Det er suverænt personregistrering. En tredjedel af indbyggerne her i sognet er udlændinge, og jeg sidder somme tider med meget komplekse navngivningssager. Nogle udlændinge har navnetraditioner, hvor barnet skal have faderens navn som efternavn. Så jeg sidder tit med navneloven for at finde ud af, hvad vi gør i de enkelte sager".

Hvad har overrasket dig mest?

"Travlheden. Hold da op. Alle har travlt. Også for travlt. Hvad tænker du om folkekirken, når du ser den udefra? Jeg tænker, at folkekirken er kommet ind i kampen i forhold til at fortælle, hvad der sker i kirken, for der foregår jo rigtig meget. Jeg ser en levende kirke, hvor der ikke kommer så mange om søndagen, og hvor man er nødt til at få fat i borgerne på andre måder".

Hvad tænker du i dag om folkekirken, når du ser den indefra?

"Jeg tænker, vi har en fremtid. Man prøver at få fat i borgerne ved for eksempel at lave plænegudstjeneste midt i byen, hvor man "klipper hække ned" for at bryde lukketheden og vise, at folk gerne må bruge haven og kirken". ■

Ikke let at følge med tiden

Søren Juhler, 47 år, har i godt et år været ansat som graver ved de to kirkegårde i Moltrup og Bjerning Sogne.

Hvorfor landede du i et job i folkekirken?

"Jeg trængte til at prøve noget nyt efter 16 år som befalingsmand ved Beredskabsstyrelsen og var på udkig efter et andet job. Da stillingen som graver kom, søgte jeg den og kom sørme til samtale og fik jobbet".

Hvad er det mest udfordrende ved dit job?

"Det er nok at finde balancen mellem det praktiske og det administrative og at prøve at lede medarbejderne, som har meget mere forstand på arbejdet på kirkegården, end jeg har. Og så har det også været en udfordring at finde ud af, om min udstråling passer til de forskellige højtider og handlinger. Jeg mener selv, at jeg er rimelig god til at have en fornemmelse for, hvordan jeg skal være i de forskellige situationer, men hvordan oplever folk mig lige"?

Hvad har vigtigt for at falde godt til i nyt job?

"Samarbejdet med kollegerne. Jeg er jo hverken uddanne graver eller gartner, men de to andre på kirkegården har hjulpet mig til at finde den daglige rytme. Jeg har også fået en kæmpe hjælp af den tidligere graver, som har været her i 40 år. Uden ham havde det nok været rigtig svært. Og så er det alfa og omega, at der er et virkelig godt menighedsråd, og det siger jeg ikke bare for at fedte. Der er en god kommunikation. Provstiets ER-FA-gruppe for gravere er også rigtig godt".

Hvad tænker du i dag om folkekirken, når du ser den indefra?

"Det er en organisation, der prøver at følge med tiden, og det er kun positivt, men der er mange restriktioner, som forsinker det. Der er lang vej til de endelige afgørelser. Det har jeg fuld forståelse for, for det er en meget gammel historie, som skal holdes i hævd, men det gør det ikke altid let at følge med tiden". ■

Mening med det hele

Tune Jacobson, 40 år, fik på sin bryllupsrejse at vide, at hun var ansat som kirke- og kulturmedarbejder i Kristkirken, Kolding.

Hvorfor landede du i et job i folkekirken?

"Jeg har i ti år været ansat på kontoret hos Østjyllands Politi i Århus, og i syv år lagde jeg vagtplaner, indtil jeg gik ned med stress. Jeg tænkte, at et deltidsjob i folkekirken ville være oplagt. Jeg er vokset op med kirken og altid kommet meget i kirken. Jeg har sunget i gospelkor og ledet flere gospelkor bl.a. i Engum Kirke, hvor jeg fik nogle timer med at stå for babysalmesang og en legestue. Da jeg var på bryllupsrejse, fik jeg besked om, at jeg havde fået stillingen i Kristkirken. Det var helt perfekt. Det kom som sendt fra himlen. Jeg er ansat 21 timer som kirke- og kulturmedarbejder og står for babysalmesang, legestue, familiegudstjeneste og det administrative i dåbsklubben. Og så har jeg ti timer i en projektstilling til udgangen af 2025".

Hvad er det mest udfordrende ved dit job?

"At det nogle gange kan være svært at finde frivillige, til trods for at der er mange frivillige i kirken".

Hvad har overrasket dig mest?

"At der er en mening med det hele. Også liturgien i gudstjenesten. Da jeg var ung, kunne jeg tænke: "Hvorfor gør de dog det? Det er da mærkeligt". Nu spørger jeg præsterne og får svar. I det hele taget er det bare fedt at opleve, hvor engagerede præsterne er".

Hvad tænker du om folkekirken set udefra?

"At det er et sted med mulighed for at favne bredt. Der er så mange muligheder for, hvad man som medarbejder og menighedsråd kan gøre for at nå folk, og det er så spændende at arbejde med".

Hvad tænker du i dag om folkekirken, når du ser den indefra?

"At det er et dejligt sted, og at det er fedt, at få lov til at lave så mange arrangementer og vise, at kirken ikke kun er gudstjeneste om søndagen, men hele ugen. Det er også gudstjeneste, når vi har legestue, og jeg læser bibelhistorie". ■

Udveksling af viden på speed

International konference for studenterpræster

Benjamin König, ungdoms- og studenterpræst i Kolding Provsti, deltog i juni i en europæisk konference for studenterpræster (CEUC), der blev afviklet i Skærbækcentret og støttet af bl.a. stiftsrådet i Haderslev Stift.

Det var en fantastisk oplevelse. Jeg skulle selv holde oplæg i to workshops om mit arbejde med naturen og naturterapi ift. de studerende, og jeg holdt en morgenandagt uden forkyndelse. Men så var der jo også hele det kollegiale fællesskab og masser af vidensudveksling, både med de mange danske studenterpræster, der deltog, og udenlandske kolleger fra bl.a. Norge, Finland, Tyskland, Holland og Ungarn. Man hører om studenterpræstens rolle i samspil med de studerende i andre lande, for eksempel hvordan de arbejder med de unges trivsel.

Der var fine oplæg ved blandt andet Ingrid Ank fra Grundtvigsk Forum og teolog Søren Holst, og der var mange workshops. Man får masser af kontakter med hjem. Jeg har blandt andet talt med studenterpræster fra Holland, som jo ligner Danmark meget, men som er blevet meget sekulariseret. Der er helt sikkert noget af det, jeg fik med hjem, som bliver omsat i mit arbejde. Som funktionspræst er man i hverdagen ofte alene i jobbet, men her har man fået kollegialt samvær og vidensudveksling på speed, og man suger bare til sig. ■

Inspiration til stilleaften

Musikkens potentiale i kirkerummet

Eva Schmidt, organist ved Dalby Kirke, deltog i januar i den temadag om musikkens potentiale i kirkerummet, som to stiftsudvalg, Stiftsudvalget for Mødet med det nyspirituelle og Kirke-musikalsk Stiftsudvalg, inviterede til. Lektor, musikforsker og forfatter Henrik Marstal holdt et oplæg om nye måder for kirken som musikalsk rum. Om aftenen var der Musik i Mørket.

Det var interessant at høre om aftener, hvor man kan invitere folk ind for at lytte til musik spillet fra et anlæg. Som kirkefaglig person tænker man, at man skal gøre alt selv, når man inviterer til kirkemusik, og det tager lang tid at øve op til en koncert. Her blev der lagt op til, at man som kirkefaglig person kan vælge musikken, der spilles fra et anlæg til en stilleaften. Det var meget inspirerende. Udfordringen er så, at vi i kirken har så mange arrangementer, som vi gerne vil trække folk til, og i et sogn som Dalby Sogn med mange børnefamilier kan det svært at hive forældrene væk fra børnene om aftenen.

Det var også en god ide at lave en mørkegudstjeneste med kor og musik på temadagen. Det kunne være interessant at prøve med vores egne kor til en stillegudstjeneste. Jeg var med til temadagen sammen med vores præst, så vi bagefter bedre kan snakke om, hvad der kan være relevant i vores sogn. Jeg har allerede ved en koncert i juni brugt lidt af det, der lagrede sig i baghovedet. Her inviterede jeg folk til at lægge sig ned, mens jeg spillede stille musik. ■

U-kirken var en øjenåbner

Diakoniudvalgets inspirationstur til København

Søren Kjærgaard Jensen, kirke- og kulturmedarbejder i Nørremarkirken i Vejle, medlem af stiftets diakoniudvalg, har været med udvalget på inspirationstur til København, betalt af stiftsrådet.

For mig personligt var ungdomskirken på Vesterbro, U-Kirken, en øjenåbner, og jeg tænkte: "Hold da op, det rummer vi også i folkekirken!" De inviterer de unge ind, der har lyst til at lave kirke, og de unge kommer selv med ideer. Det er lige fra fester, kreative aktiviteter til temagudstjenester.

Vi indledte dagen med at besøge Københavns Stift og høre om, hvordan deres diakoniudvalg arbejder. De har flere midler og arbejder på en anden måde og har andre opgaver.

Efter U-Kirken besøgte vi Apostelkirken, hvor de arbejder meget med måltidsfællesskaber, og vi så deres gårdhave, der bruges til "Stressfri i gårdhaven". En fantastisk gårdhave, som helt simpelt består af plantekasser med urter og blomster, som psykisk sårbar er med til at passe.

Formålet med turen var at udvide horisonten og lade sig inspirere. Det giver et nyt blik på arbejdet derhjemme, og inspiration og oplevelser, som man har med næste gang, man sidder i et udvalg og diskuterer. ■

Diakoniudvalget for Haderslev Stift

Diakoni i kirkedøren og på kirkegården

Diakoniudvalget for Haderslev Stift havde i september 2023 succes med at arrangere en kursusdag i Rise Sognegård med titlen "Mødet med mennesket, der er ramt på livet – på kirkegården og i kirkedøren". 70 deltog i kursusdagen, som var for kirkegårds personale, øvrige ansatte, frivillige ved kirken og menighedsrådsmedlemmer, særligt kontaktperson og kirkeværge.

"Medarbejderne, der har sin daglige gang i kirken og på kirkegården, er en stor ressource i forhold til det diakonale arbejde. Der er ikke så meget fokus på deres indsats, og vi ville dels gerne vise, at vi ser det store stykke arbejde, de gør, dels gerne understøtte og kvalificere det med denne kursusdag", siger formand for Diakoniudvalget i Haderslev Stift, Ann Bork Damsgaard. Kurset gentages i 2025 i den nordlige del af stiftet, nærmere bestemt Hedensted.

Udvalget har også haft fokus på naturdiakoni og har afviklet en workshop i september 2024 og et onlinekursus, hvor deltagerne kunne få mere at vide om filosofien bag naturdiakoni.

Nyhedsbreve og ny folder

Stiftsudvalget er begyndt at sende nyhedsbreve ud, hvor der blandt andet fortælles om udvalgets egne aktiviteter, men man kan også læse om arrangementer med et diakonalt indhold hos sociale aktører som Blå Kors og KFUM's Sociale Arbejde.

"250 modtager vores nyhedsbreve og har en aktiv facebookside hvor vores egne og andres diakonale arrangementer er", fortæller Ann Bork Damsgaard.

Når de nye menighedsråd er kommet med deres arbejde, er udvalget i foråret også klar med en folder, hvor der fortælles om, hvad diakoni er og kan.

Konvent genoplives

Inden corona mødtes diakonivalg fra alle landets stifter for at udveksle erfaring og inspiration. Nu har Stiftsudvalget for diakoni i Haderslev Stift taget initiativ til at genoptage konventet, som finder sted i marts i Fredericia. En af Danmarks ledende samfundsforskere, Thomas P. Boje, ph.d. og professor i sociologi og civilsamfund på Roskilde Universitet, fortæller om, hvordan civilsamfund og velfærdssamfund fungerer sammen i dag, og også om hvad man kan forvente af fremtiden. ■

Teologi for Voksne

Kursustilbud til de nye menighedsråd

Når de nye menighedsråd er trådt til, vil der være tilbud om kurser til de nye menighedsrådsmedlemmer. Til formænd, kontaktpersoner, kasserer med flere. Men arbejdet i menighedsrådet er andet end det meget håndgribelige. Det handler også om at være kirke, og derfor tilbyder Teologi for Voksne et fyraftenskursus med en mere kirkelig vinkel og målrettet til både nye og gamle menighedsrådsmedlemmer. De vil finde sted flere steder i stiftet inden sommerferien.

"Menighedsrådsarbejdet er ikke kun budgetter og mursten. Derfor udbyder vi et kursus, hvor der mere er blik for kirkeliv og gudstjeneste, og de udfordringer kirken møder i dag", siger Bent Andreasen, kursuseder af Teologi for Voksne.

Ti år siden

I januar 2025 er det ti år siden, at de første 33 deltagere satte sig på kursusbænken for at følge Teologi for Voksne, der blev udbudt af Haderslev Stift sammen med Folkeuniversitetet. Siden har omkring 300 deltagere været igennem kurset, som løber over tre år. For tredje gang er der også udbudt et fortsætterkursus, hvor der blandt andet er lidt mere fokus på etik og andre religioner samt kirke og kultur. Tilmelding og grundig information om alle kurser ligger under Teologi for Voksne på stiftets hjemmeside.

Teologi for voksne er ganske enkelt blevet en succes, og Bent Andreasen har et bud på hvorfor: "Folk vil gerne have en dybde omkring religion og tro, for tro er ikke kun følelser og gudstjenesteoplevelser. Der er en trang til større viden om tro, og det er dét, vi tilbyder gennem undervisning med meget velkvalificerede undervisere".

Ud over Teologi for voksne, som foregår over otte lørdage over et år, tilbydes også i juni 2025 et sommeruniversitet over tre dage.

En rejse til Iona

I 2026 udbydes der en studietur til Iona, en lille ø ud for Skotlands vestkyst. Sognepræst Tine Illum er rejseleder på turen, der har titlen "Langt væk – tæt på himlen", og som indledes 19. juni 2026 og varer en uge. Deltagerne skal bo i det gamle kloster Iona Abbey, hvor de møder den keltiske, kristne spiritualitet og blandt andet skal opleve et særligt gudstjenesteliv, stilhed og pilgrimsvandring. Program ligger klar 1. maj 2025, og først herefter kan tilmelding ske. ■

Vil gerne være mere kendt

Hvad er det nu lige de arbejder med i Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg? Ja, det spørgsmål vil udvalget gerne svare på, og derfor håber udvalget, at man i løbet af 2025 får udbredt kendskabet til udvalget til sogne i Haderslev Stift. "Vi ved jo godt, at det primære arbejde for menighedsrådene ligger hjemme i sognene, og vores arbejde for det mellemkirkelige kan virke fjernt", siger Karen Sundbøll, der i 2024 blev formand for Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg. Hun har selv en fortid som formand for menighedsrådet i Vinding Sogn og som formand for stiftsrådet.

Udvalget har i 2024 forsøgt at etablere et møde i stiftet med formanden for Tænk tanken for forfulgte kristne, tidligere biskop Peter Fischer-Møller, men det er ikke lykkedes. Ideen er dog ikke opgivet. "Det er et eksempel på, hvordan der kan fortælles om kernen i det mellemkirkelige arbejde", siger Karen Sundbøll.

På tværs af grænser

Stiftsudvalget har en nær kontakt til Mellemkirkeligt Råd, da biskop Marianne Christiansen, sidder både i udvalget og i rådet. Mellemkirkeligt råd sendte i 2024 fredsbreve ud til kristne i krise- og katastrofeområder som Ukraine, Armenien og Israel. Biskop Marianne Christiansen var udsendt til Israel med fredsbrevet, som hun overrakte til repræsentanter fra det kristne mindretal i landet.

I sommeren 2024 var udvalget i en uge vært for 16 ungdomspræster fra Tyskland. Piet Schwarzenberger, der er tilknyttet udvalget, stod for programmet, og præsterne besøgte sogne, kirker og sognehuse, mens de var i Danmark.

I 2025 er medlemmer af alle stifters mellemkirkelige udvalg inviteret af Mellemkirkelig Råd til Sveriges økumeniske uge. Det finder sted i 2025 i Stockholm og har titlen "Tid til Guds fred", og her kan de mellemkirkelige udvalg møde andre kirkesamfund.

Gudstjenester

Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg var i november 2024 involveret i klimagudstjenesten i domkirken i Haderslev. Temaet var "Håb for fremtiden", og den fandt sted, mens der var klimatopmøde i Aserbajdsjan. Gudstjenesten blev arrangeret sammen med Folkekirkens Nødhjælp, Mellemkirkeligt Råd og Danske Kirkers Råd.

2025 indledes med den årlige Økumenisk Ansgargudstjeneste, som finder sted i Metodistkirken i Vejle den 26. januar kl. 15-17. ■

Nyt fra Vejle Provsti

Drop in-vielse i Vejle

Foto: Lene Esthava

Efter flere års succes med drop in-dåb er turen nu kommet til drop in-vielse. I Vejle Provsti vil man tilbyde drop in-vielse i foråret 2025 i Vejle midtby. Provstiet har tilbudt drop indåb seks gange, og flere end 50 personer, børn som voksne, er blevet døbt. Nu er man

spændt på at se, hvor mange der tager imod tilbuddet om en drop in-vielse.

Vejle Provsti ligger i et område, hvor der er meget radon i jorden, og derfor vil provstiet i 2025 undersøge, om der radonsivning ind i præsteboliger og kirkekontorer. Hvis det er tilfældet, skal bygningerne radonsikres.

Og Vejle Provsti indleder 2025 lige som sine kolleger rundt i stiftet med at tage godt imod de nye menighedsråd. Det sker blandt andet ved et stormøde i januar, hvor de nye medlemmer og formændene bliver inviteret. Der er udarbejdet en folder med en række nyttige informationer, som deltagerne får med hjem.

I 2024 inviterede Vejle Provsti til et samvirkemøde for præ-

ster, kontaktpersoner og menighedsrådsformænd. Ved at tale om en række dilemmaer var der fokus på de faldgruber, der kan være inden for arbejdsmiljøet.

"75 deltog i mødet, og de var meget begejstrede. De var glade for at tale om problemer uden, at de havde dem her og nu derhjemme i kirken, men nu vidste de noget om, hvordan man kan forebygge eller håndtere dem. Vi har besluttet, at samvirkemødet skal holdes hvert fjerde år, nemlig i år to efter et menighedsrådsvalg", fortæller provst Dorte Volck Paulsen.

Nyt sogn og nye sognegrænser

1. december 2024 får Vejle et nyt sogn, da Sct. Nicolai Sogn er delt i to. Det nye sogn hedder Vejle Søndre Sogn. I midtbyen er der ændret sognegrænser, da Skibet sogn har afgivet området, hvor ny Rosborg bydelen skal bygges. Området er nu delt mellem Sct. Johannes Sogn og Sct. Nicolai Sogn i Vejle.

Endelig er der sket en opnormering af stillingen som præst for det palliative team i Vejle Kommune. Det palliative team gav selv udtryk for et ønske om en opnormering, og stillingen er opnormeret med 12,5 procent, således at den nu er kvart præstestilling. Præsten, der er tilknyttet, har også en halv stilling som hospicepræst. ■

Nyt fra Haderslev Domprovsti

Gode vilkår for hverdagen

Foto: Lene Esthava

"Det allervigtigste er jo, at vi i provstiet sørger for gode vilkår for det daglige arbejde, og det gør vi ved at arbejde for, at rammerne er i orden, og at der er tid til, at dét, der skal gøres, kan gøres. Det er egentlig for at pointere, at det daglige arbejde – dét, der ikke er noget

særligt og exceptionelt i – er dét, der rykker. Det er dét, der er så vigtigt. Når præsten for eksempel lige får tid til at ringe til en mor til en autistisk dreng for at fortælle, hvad vi gør i morgen i konfirmandundervisningen. Det er små ting, som aldrig bliver nævnt i bøger eller rapporter, men det bør tales op". "Vi prøver på provstiplan at bidrage ved at gøre vort arbejde så godt som muligt og ved at have en tæt kontakt til menighedsrådene og medarbejderne". Sådan indleder domprovst Torben Hjul Andersen sit tilbageblik på 2024 for at understrege vigtigheden af det daglige arbejde, inden vi taler om projekter og tiltag.

I Haderslev Domprovsti har man i 2024 oplevet, at etableringen af ERFA-møder mellem graverne er kommet godt

i gang. Erfaringsudvekslingen virker godt og bliver synlig ude på kirkegårdene i provstiet.

Jord og nye råd

I 2024 har der været meget fokus på kirkens jorde. Det sker i tæt dialog med menighedsrådene om, hvad de kan, og hvad provstiet kan.

"Vi prøver i tæt samarbejde med menighedsrådene at få et overblik mulighederne for at tage noget af jorden ud af drift, men det er rigtig, rigtig svært at få et fuldt overblik over støttemuligheder og regler", siger domprovsten. Læs mere om domprovstiets arbejde med at omlægge kirkejord på side 22.

"I 2025 vil vi også have fokus på, at de nye menighedsråd kommer godt i gang. Vi skal drøfte i provstiudvalget, hvordan vi gør det, men det vil ske i tæt samspil med menighedsrådene. Mange ringer til provstisekretær Lene Skøtt eller mig, og det skal de gerne fortsætte med, for vi får på den måde samlet meget op, inden det bliver til problemer", siger Torben Hjul Andersen. ■

Nyt fra Sydslesvig

Ny håndbog til menighedsråd

Foto: Lene Esthava

I mange år har der været en del ledige præstestillinger i Sydslesvig, og nogle af dem var ledige i længere tid. Men 1. oktober 2024 kunne provst Hasse Neldeberg Jørgensen sammen med menighedsråd og præster i Sydslesvig glæde sig over, at alle præstestillinger

var besat. "Det er den gode nyhed, og vi er glade og meget taknemlige, for vi har i for mange år haft mange, lange vakancer. Nu er det vores håb, at vi kan fastholde alle præster i 2025", siger Hasse Neldeberg Jørgensen og tilføjer, at provsten nu må yde sit til, at præstekollegiet bliver støttet og rystet godt sammen, for 14 ud af de 20 præster er ansat inden for de seneste fem år.

En anden milepæl for Dansk Kirke i Sydslesvig blev også rundet i efteråret, da en ny håndbog for menighedsrådene så dagens lys.

"Den har været et ønske i mange år. I 2023 holdt vi møder om bogen med alle menighedsråd, og nu foreligger den både på papir og elektronisk. Den skal støtte de frivillige i menighedsrådene, så de blandt andet kan finde frem til

formalia i håndbogen", siger Hasse Neldeberg Jørgensen.

I øvrigt har Dansk Kirke i Sydslesvig ansat en IT-medarbejder på deltid. IT er generelt en udfordring i Tyskland, men nu kan præster og menighedsråd få IT-bistand direkte ved den danske kirkes egen IT-medarbejder, og det er et stort fremskridt, fortæller Hasse Neldeberg Jørgensen.

I november 2025 er der valg til kirkerådet, som er den øverste myndighed i Dansk Kirke i Sydslesvig. Og ligeledes næste år indleder den danske kirke et nyt samarbejde med Distriktsforeningen for menighedsråd i Sønderjylland.

"Præsterne i Sydslesvig er begunstiget af et godt samarbejde med præsterne i Haderslev Stift, og nu får vi et tilbud til menighedsrådene om samarbejde på tværs af grænsen. Vi skal lære hinanden bedre at kende og udveksle erfaring", siger Hasse Neldeberg Jørgensen. ■

Nyt fra Aabenraa Provsti

Præstemangel påvirker alle

Foto: Lene Esthava

Somme tider er der ingen ansøgere. Andre gange er der fire ansøgere, men ingen blandt ansøgerne kan løfte opgaven i lige netop det sogn, som søger en ny præst. I efteråret var der fem ubesatte præstestillinger i Aabenraa Provsti.

Der var to genopslag til dels en stilling i Aabenraa, dels i Burkal-Bylderup, og der var tre sogne, som blev betjent med vikarer, indtil stillingerne blev slået op og forhåbentlig besat.

"Det påvirker os alle. Det påvirker præsterne, menighedsråd, menigheden, konfirmanderne. Heldigvis har vi gode vikarer. Gudskelov", siger provsten i Aabenraa Provsti, Kirsten Kruchov Sønderby, og hun fortsætter: "Der vil også i 2025 være fokus på præstemanglen, for jeg hører ikke noget, der vil ændre på situationen. Vi kommer i Aabenraa Provsti til at snakke med alle menighedsråd om, hvordan vi på en måde kan bruge præsternes ressourcer mest relevant, og hvad vi kan gøre, for at præsterne ikke bliver slidt op".

Aabenraa Provsti har indledt et samarbejde med de tre andre sønderjydske provstier i Tønder, Sønderborg og Haderslev for sammen at kunne ansætte en bygningsrådgiver. Lige nu er der en ansøgning på vej gennem Kirkeministeriet for at oprette stillingen, og Kirsten Kruchov Sønderby håber, den er på plads inden 1. januar 2025. De fire provstier er allerede så småt i gang, da de i nogle timer har ansat en konsulent med indsigt i byggesager og restaurering på kirkeområdet. Der er nemlig allerede brug for hjælp i flere sogne. Helt konkret er konsulenten rykket ud til kirken i Bjollerup, som har fået problemer med skimmelsvamp.

"Det er opgaver af den type, der kan tage så meget tid for et menighedsråd, mens konsulent hurtigt kan finde ud af, hvem man skal have fat i, og hvad der skal gøres", siger Kirsten Kruchov Sønderby. De fire provstier regner med at ansætte halvandet årsværk til opgaven.

Provstiet har i 2025 også fokus på at byde velkommen til de nye menighedsråd. ■

Nyt fra Hedensted Provsti

Dispensation fra ladestandere

Hvordan kan vi få dispensation? Sådant spørgsmål fra de 13 sogne, der oprindeligt havde sagt ja til at være med i stiftets tilbud om en samlet løsning for opstilling af ladestandere. Da prisen blev kendt i maj, syntes de 13 sogne, at løsningen var for dyr, og at ladekapaciteten var for lille. Derfor ville de gerne vide, hvordan de kunne søge dispensation.

Det er kommunen, der kan give dispensation, og i Hedensted Kommune var der forståelse for de små sognes argumenter. Dispensationerne er siden trillet ind til de enkelte menighedsråd. Hedensted Provsti består af 33 sogne, fordelt over tre centerbyer og mange, små landsogne. Stiftet har accepteret, at de 13 sogne sagde fra over for den fælles ordning.

Tid på præsteboliger

Provstiet har inden for et år brugt en del tid på at kigge på præsteboliger, tre i alt. En præstebolig med skimmelsvamp måtte rives ned, og i stedet har man købt en bolig som efter en renovering vil være klar som ny præstebolig

næste år. I Hedensted Sogn er der købt en helt ny bolig til provsten. Og i et tredje sogn har man revet en ældre bolig ned og bygget en helt ny og tidssvarende bolig.

I Hedensted Provsti arbejder man fortsat med at optimere energiforsyningen i præstegårde og kirker, og i landsognene handler det blandt andet om varmepumper og pillefyr. Provstiet forsøger i øvrigt stadig at forebygge i forhold til indeklimaet. Målere er sat op i koret og ved orglet i alle kirker, og en energikonsulent holder nøje øje med målingerne af indeklimaet i håb om at undgå problemer med skimmel.

Ny provst

Hedensted Provsti fik i slutningen af 2023 ny provst, Jens Henrik Overgaard Kristiansen, og han og provstiet tog lige før sommerferien fat på en visionsdrøftelse. "Provstiudvalget tog på et seminar, hvor en mødeleder udefra hjalp os med at sætte det lange lys på de næste ti år. Vi kiggede blandt andet på de forhold, som provstiet ikke har indflydelse på – nemlig kommunens udviklingsplaner", fortæller Jens Henrik Overgaard Kristiansen.

Nu er provstiudvalget klædt på til de videre drøftelser af en visionsplan, der skal ligge klar i løbet af 2025. ■

Nyt fra Kolding Provsti

Samvirkedage om arbejdsmiljø

Foto: Lene Esthava

Arbejdsmiljøet skal passe og plejes. Ikke kun med de obligatoriske MUS-samtaler og APV-undersøgelser, men også med flere samtaler. Derfor har man i Kolding Provsti indledt samvirkedage, hvor HR-konsulent sammen med provsten taler med menighedsråd. "Ar-

bejdsmiljø skal ikke kun handle om at brandslukke. Når vi nævner det ord, så tror mange, at det kun er noget, vi skal tale om, når vi har problemer. Vi skal også tænke det præventivt. Lige som vi går til eftersyn hos tandlægen, skal vi også årligt have eftersyn på vores arbejdsmiljø. APV og MUS er givet på forhånd, men den mere bløde del kunne jo være at snakke mere på kryds og tværs. Vi har lavet samvirkedage, hvor personalekonsulenten og provsten har inviteret menighedsråd og præster for at tale om, hvordan vi samvirker ude i sognene", fortæller provst Karina Steinecke Dahlmann.

Det arbejde fortsætter i 2025. Det samme gør arbejdet i et nyt grønt udvalg, hvor der sidder forskellige fag-

grupper og interesser. Der er for eksempel en graver, et medlem af et menighedsråd og en kirketjener i udvalget. Udvalget har nedsat to underudvalg. Det ene udvalg skal kigge på en langsigtet strategi i forhold til varmesystemer, nedbringelse af CO2-udledning med mere. Det andet udvalg er mere hurtigt arbejdende, for det skal tænke i de nære, konkrete muligheder som biodiversitet og at spare på el.

"Det grønne udvalg er nedsat for at signalere, at her tænker vi i grøn omstilling", siger Karina Steinecke Dahlmann.

Møde for kirkeværgere

I 2025 vil der også være fokus på at få de nye menighedsråd godt i gang. I stedet for et stort møde vil det ske ved en række møder for formænd, kontaktpersoner, kasserer. "Vi vil også lave et møde for kirkeværgerne sammen med provsten, vores bygningskonsulent og en fra provstiudvalget for at vejlede i, hvad det er vigtigt at have fokus på som kirkeværge. Det kan blive rigtig dyrt, hvis man ikke er over det", siger Karina Steinecke Dahlmann. ■

Nyt fra Fredericia Provsti

En halv ungdomspræst til uddannelser i Fredericia

Foto: Lene Esthava

Den nye provst i Fredericia Provsti, Ulrik Overgaard, har været på en tur rundt i uddannelsesverdenen i Fredericia. Han ville afsøge behovet for en ungdomspræst på de videregående uddannelser og gymnasierne. "Det var virkelig interessant for mig at komme rundt som provst

og tale om, hvad en ungdomspræst kan bidrage med på for eksempel social- og sundhedsuddannelsen og maskinmesterskolen. På social- og sundhedsuddannelsen ville de for eksempel høre, om en ungdomspræst må undervise i dansk sindelag, da der er en del elever med en anden etnisk baggrund end dansk", fortæller provst Ulrik Overgaard.

Nogle var overraskede over, at den nye provst kom på besøg, men alle steder tog de godt imod ham. På en uddannelse spurgte de, om provsten kunne lægge en folder, og andre kunne se meningen med en ungdomspræst, der kan tale med de unge. "De oplever jo alle, at flere unge har trivselsproblemer. Vi ændrer nu en halvtidsstilling som præst i Hannerup Sogn til en fuldtidsstilling, hvor præsten skal bruge halvdelen af sin tid som ungdomspræst", fortæller Ulrik Overgaard, der håber at kunne ansætte ung-

domspræsten i begyndelsen af 2025. Provstiudvalget vil nedsætte en støttegruppe, som skal være med til at sætte retningen for ungdomspræstens arbejde og hjælpe med at håndtere hverdagsting.

Studieture fastholdes

Ulrik Overgaard glæder sig over, at det er muligt i Fredericia Provsti at være økonomisk ansvarlig og stadig have mulighed for at tage på studieture. Sidst i oktober var præsterne i provstiet på studietur til Holland, hvor mange kirker i disse år skal lukke. Tidligere på året var provstiudvalget på studietur til Salisbury i England. "Disse ture er simpelthen så lærerige og samtidig frugtbare for fællesskabet", siger Ulrik Overgaard.

I løbet af 2025 skal provstiudvalget færdiggøre et visionsarbejde for provstiet, som blev indledt i 2024. Medlemmerne af menighedsråd blev inviteret med i visionsarbejdet, og tre udvalg med syv-otte medlemmer har sammen med et medlem fra provstiudvalget drøftet emnerne: Hvordan sikrer vi, at kristendommen har relevans for alle aldersgrupper? Den grønne omstilling. Hvordan bliver det lettere at sidde i et menighedsråd? "Det fede er, at der skabes et forum, hvor ideerne sprudler. Kunsten bliver så at få dem omsat til virkelighed", siger Ulrik Overgaard. ■

Nyt fra Sønderborg Provsti

Nye præster og fokus på økonomi

Foto: Lene Esthava

Da Poul Geil i slutningen af 2023 tiltrådte som provst i Sønderborg Provsti, var der seks ubesatte stillinger ud af 30 præstestillinger. På provstens et-års-dag i embedet blev den sidste af de seks præster indsat. Siden er et par stillinger blevet ledige, men alt tyder på, at den sidste af dem er

besat ved årsskiftet, og det er provsten meget glad for.

Poul Geil har også være til indvielse af en totalrenoveret kirke. Nordborg Kirke blev genåbnet ved en festgudstjeneste med Elvis-musik, gospelkor og et ellers traditionelt gudstjenesteforløb, forestået af de to præster. Kirken var propfyldt, og der var efterfølgende rift om pølserne ved den pølsevogn, der stod for bespisningen af gæsterne.

Derudover er et nyt sognehus i Sct. Marie Sogn blevet indviet i Sønderborg. Broager Kirke er lukket frem til 1. juni næste år i forbindelse med totalrenovering. Økonomien har fyldt en del i 2024, og det fortsætter i 2025. "Vi har i provstiudvalget været nødt til at bremse op, og det er ikke alt, der

har været stillet i udsigt, som kan udføres. Det er ikke nødvendigvis taget af bordet, men der er flere ønsker, der ikke kan blive til noget inden for en overskuelig fremtid. Nogle er selvfølgelig skuffede, men alle har forståelse for, at vi er nødt til at handle ansvarligt i forhold til økonomien", fortæller provst Poul Geil.

Provstiudvalget har også sat nogle rammer for økonomien i forhold til gældsforpligtelser. Det er nu fastlagt, at gældsforpligtelserne i provstiet i form af renter og afdrag ikke må overstige ni procent af det årlige ligningsbeløb.

Provstiet har endvidere indgået en kontrakt med Provsti-Skyen for at få et mere objektivt overblik over, hvordan midlerne kan fordeles i provstiet. Sognene skal indtaste en række data, og disse data bliver anvendt, når der skal lægges budget for 2026. Han har i løbet af 2024 gennemført MUS med alle præster, og han har som et led i samtalen forhørt sig hos præsterne, om der var nogle, der kunne tænke sig at arbejde med sorggrupper og gudstjenester for mennesker med udviklingshæmning. De to områder ligger nemlig stille. "Der er heldigvis nogle præster, der er interesseret, og det er mit håb, at vi kommer i gang med begge dele i løbet af 2025", siger Poul Geil. ■

Fratrædelser i Haderslev Stift

i perioden 1. december 2023 – 31. december 2024

Vamdrup-Hjarup	Jens Henrik Overgaard Kristiansen	30. November 2023
Sankt Nicolai	Martin Rønkilde	29. Februar 2024
Bylderup-Burkal	Poul Erik Juhl Gildhoff	30. April 2024
Sankt Nikolaj, Vejle	Bente Rosenkrants	31. maj 2024
Uldum-Langskov	Annette Lyster-Clausen	30. Juni 2024
Aabenraa	Jørgen Peder Jørgensen	30. Juni 2024
Broager	Stewfan Klit Søndergaard	30. Juni 2024
Bov	Marna Leila Vandel Egholm	31. Juli 2024
Hannerup	Kirsten Højstrup Nielsen	31. August 2024
Stepping-Frørup	Lone Kofod Jensen	31. August 2024
Almind-Viuf	Hans Otto Tobler	31. Oktober 2024
Ensted	Anne-Mette Damkjær Larsen	31. Oktober 2024
Øsby	Peder Kristiansen	30. November 2024
Moltrup-Bjernerup	Henriette Öberg	30. November 2024

Ansættelser i Haderslev Stift

i perioden 1. december 2022 – 31. december 2023

Hedensted-Store Dalby	Jens Henrik Overgaard Kristiansen	1. December 2023
Egernsund	Kirsten Schmidt	1. december 2023
Bredballe	Dorte Dideriksen	1. december 2023
Haderslev Vor Frue	Bettina Sender	1. Januar 2024
Skanderup	Peter Albek Noer	1. Januar 2024
Sottrup-Nybylde	Matias Tidemand Sørensen	1. Februar 2024
Taulov	Nicklas Buch Jensen	1. Februar 2024
Ketting-Asserballe	Tamira Mariann Jørgensen	1. April 2024
Vamdrup-Hjarup	Trine Lydeking Pedersen	1. Maj 2024
Sankt Nicolaj, Kolding	Ole Witte Madsen	1. Juni 2024
Hoptrup	Caspar Gregers Jensen	1. August 2024
Sankt Nikolaj, Sønder Sogn	Maria Snejbjerg Louring Poulsen	1. August 2024
Sankt Marie	Jørgen Peder Jørgensen	1. September 2024
Halk-Grarup-Vilstrup	Eberhard Henrik von Oettingen	1. September 2024
Sankt Johannes	Connie Møberg Lyng	1. Oktober 2024
Uldum-Langskov	Anja Evelyn Holm	1. November 2024
Broager	Anne-Mette Damkjær Larsen	1. November 2024

Haderslev Stift 2024

Udgiver:

Haderslev Stift, Ribe Landevej 35-37, 6100 Haderslev, Tlf.:
7452 2025
www.haderslevstift.dk

Stiftsmagasinet udgives af stiftsrådet i Haderslev Stift ved
formand Per Søgaard. Udkommer en gang om året
i forbindelse med det nye kirkeår.
Redaktionen afsluttet 25. oktober.

Redaktionsudvalg:

Marianne Christiansen, Poul Gregers Geil, Jens Henrik
Overgaard Kristiansen, Lene Kjældgaard og Anette Jorsal

Tekst:

Journalist Anette Jorsal, hvor ikke andet er angivet

Foto:

Jonas Ahlstrøm, hvor ikke andet er angivet

Grafisk Design:

Kamilla Voss Asmussen, I made this*

Tryk:

Jørn Thomsen Elbo A/S, Kolding

Oplag:

2.000 eksemplarer

